

**You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Debata senatu nad wyznaczeniem Cezarowi następcy w prowincjach galijskich : (1 marca 50 r. p.n.e.)

Author: Norbert Rogosz

Citation style: Rogosz Norbert. (1995). Debata senatu nad wyznaczeniem Cezarowi następcy w prowincjach galijskich : (1 marca 50 r. p.n.e.). W: A. Kunisz (red.), "W 2500-lecie powstania Republiki Rzymskiej : studia historyczne" (S. 65-97). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

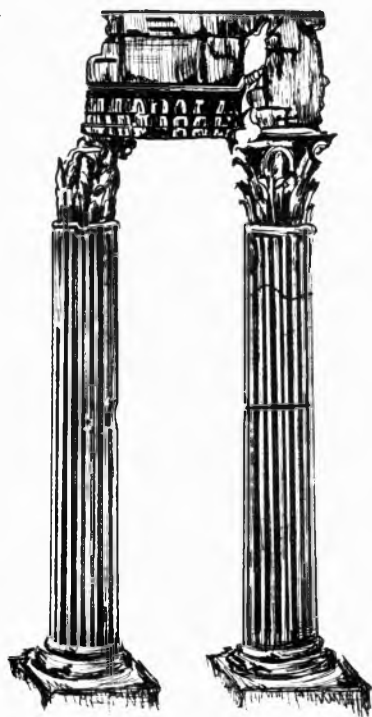

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

NORBERT ROGOSZ

Debata senatu nad wyznaczeniem Cezarowi następcy w prowincjach galijskich (1 marca 50 r. p.n.e.)

W 50 r. najważniejszym problemem wewnętrznym Republiki Rzymskiej była rywalizacja Cezara z Pompejuszem¹. Oficjalnie ów konflikt rozgrywał się na forum senatu, który zgodnie z podjętymi w końcu września 51 r. decyzjami miał go rozpatrywać 1 marca 50 r. na specjalnym posiedzeniu. Do zorganizowania i przeprowadzenia tej debaty zobowiązano desygnowanych na 50 r. konsulów: Gajusza Klaudiusza Marcelusa i Lucjusza Emiliusza Paulusa. Zabezpieczając się przed jej zerwaniem, uchwalono podjęcie stosownych środków. Postanowiono także, iż przedmiotem zainteresowania senatu będą żołnierze Cezara, którym kończył się okres służby, i ci, którzy z różnych powodów powinni być z niej zwolnieni. Podjęto również decyzję, że Cylicja i osiem prowincji pretorskich obsadzone zostaną nowymi namiestnikami w czasie przewidzianym prawem².

¹ Ów antagonizm dotyczył prowincji galijskich. Cezar zamierzał nimi zarządzać do czasu ponownego objęcia konsulatu (App. B. C. II, 25, 97; Plut. *Caes.* 29, 1). Pompejusz i sprzymierzeni z nim optymaci chcieli mu je odebrać wcześniej (App. B. C. II, 26, 99; por.: Hirt. *Bell. Gall.* VIII, 53, 1; Suet. *Iul.* 28, 2; Cass. Dio. XL, 59, 1—3). Daty w tekście artykułu odnoszą się do czasów p.n.e.

² Cic. *Ad fam.* VIII, 8, 5—8. Por.: P. Stein: *Die Senatssitzungen der Ciceronischen Zeit* (68—43). Münster 1930, s. 57—58; M. Wisstrand: *Cicero Imperator. Studies in Ciceros Correspondence* 51—47 B. C. Goeteborg 1979, s. 43.

Dla Gajusza Juliusza Cezara uchwały te były niekorzystne. Opór oznaczałby bunt, podporządkowanie się, przekreślenie dotychczasowych osiągnięć. Zastosowana procedura i decyzje senatu wskazywały ponadto, iż przeciwnicy zamierzają Cezarowi odebrać namiestnictwo nadzwyczajnym trybem³.

Pompejuszowi postanowienia te były natomiast na rękę. Formalnie miały oparcie w prawach określających czas trwania namiestnictwa Cezara. Świadczyły również o poparciu większości senatorów i najwyższych urzędników dla planów mających wyeliminować go z życia politycznego. Pompejuszowi pozostało „wykonanie wyroku” w majestacie prawa, w dodatku przy pomocy senatu⁴.

W ostatnich dniach września 51 r. w Rzymie doszło więc do wytworzenia się specyficznej sytuacji. Senat występował przeciwko Cezarowi w porozumieniu z Pompejuszem, który miał bronić — jak sam zapewniał — interesów optymatów i Republiki. Sojusz ten nie został jednak zawarty na równych prawach. O całokształcie bowiem antycezariańskiej polityki decydował Pompejusz, wykorzystując senat do realizacji własnych zamierzeń⁵.

Przedstawione decyzje wpłynęły więc na przebieg rywalizacji Cezara z Pompejuszem w 50 r. Cezar musiał doprowadzić do zmiany stanowiska senatu, nie mogąc dopuścić, by wyznaczono nowego zarządcę prowincji galijskich. Dlatego duże znaczenie miał dla niego sprzeciw trybunów ludowych wobec wspomnianych uchwał⁶. Pompejusz natomiast pragnął utrzymać przyjęty tryb wyznaczania Cezarowi następcy, gdyż gwarantował zniszczenie go.

Taki stan rzeczy spowodował, że charakterystyczną cechą rozgrywek związanych z planowaną na 1 marca debatą okazała się formalna rywalizacja obydwu o względy senatu, który stał się arbitrem w ich sporze. Ten

³ Zdaniem W. E. Heitlanda (*The Roman Republic*. Vol. 3. Oxford 1923, s. 252) „a decision about the Gauls which would affect Caesar”. G. Ferrero (*Wielkość i upadek Rzymu*. T. 2: *Juliusz Cezar*. Poznań 1935, s. 161) twierdzi, iż „nie ulega wątpliwości, że z punktu widzenia prawa i konstytucji sprawa jego [Cezara — N. R.] nie da się obronić”. W. Drumann, P. Groebe (*Geschichte Roms in seinen Übergänge von der republikanischen zur monarchischen Verfassung*. Bd. 3. Leipzig 1906, s. 339—340) i L. Ross Taylor (*Party Politics in the Age of Caesar*. Berkeley — Los Angeles 1949, s. 158) sądzą natomiast, iż odroczenie debaty nad obsadą prowincji galijskich do 1 marca 50 r. było dla Cezara korzystne.

⁴ Zob. informacje Celiusza: Cic. *Ad fam.* VIII, 8, 4—8; por.: App. *B.C.* II, 26, 99—100; Cass. Dio. XL, 59, 3—4.

⁵ O stosunku Pompejusza do senatu patrz: Cic. *Ad fam.* VIII, 9, 5; VIII, 8, 4—9; App. *B. C.* II, 26, 99; Cass. Dio. XL, 59, 3.

⁶ Cic. *Ad fam.* VIII, 8, 5—8; G. Niccolini: *I fasti dei tribuni della plebe*. Milano 1934, s. 322; T. R. S. Broughton: *The Magistrates of the Roman Republic*. Vol. 2: 99—31 *B. C.* New York 1952, s. 241; K. Raaflaub: *Zum politischen Wirken der caesarfreundlichen Volkstribunen am Vorabend des Bürgerkrieges*. „Chiron” 1974, Bd. 4, s. 297; L. Thommen: *Das Volkstribunat der späten römischen Republik*. In: „Historia Einzelschriften”. H. 59. Stuttgart 1989, s. 209—210.

bowiem, który pozyskałby jego poparcie, miałby za sobą niejako majestat Republiki. Dlatego Cezar i Pompejusz oficjalnie eksponowali jego znaczenie i wysuwali na pierwszym plan, chcąc zyskać opinię szanujących prawo obywateli, oczekujących na orzeczenie w interesującej ich sprawie⁷. Faktycznie jednak zamierzali się posłużyć senatem do osiągnięcia swoich celów. Było to powodem usilnych starań obydwu o pozyskanie w nim stronników. Rzeczywista walka między nimi toczyła się więc za kulisami oficjalnych wydarzeń, by do opinii publicznej przedostało się o tym jak najmniej wiadomości⁸.

Debata z 1 marca 50 r. jest interesująca także dlatego, że jej rezultatem było odejście od uchwał przyjętych w końcu września 51 r.; senat potwierdził, iż w kwestii galijskiej zamierza zająć stanowisko odmienne⁹. Zbadanie wiążących się z tym okoliczności pozwoli na dokładniejsze poznanie takiej postawy wobec sporu Pompejusza z Cezarem. Na szczególną uwagę zasługuje wszystko, co świadczy, iż na jego forum inspirowano i podejmowano działania mające na celu prowadzenie niezależnej polityki. Dlatego duże znaczenie ma rozpatrzenie panującego w nim układu sił, zachodzących w nim zmian oraz wyjaśnienie stosunków pomiędzy poszczególnymi grupami senatorów. W efekcie powinien powstać bardziej dokładny i przejrzysty, bo ukazany także przez pryzmat racji senatu, obraz tego fragmentu rzymskich dziejów.

Stosunek senatu do tego etapu konfliktu Pompejusza z Cezarem można przedstawić na podstawie wiadomości zawartych w dość zróżnicowanym materiale źródłowym. Dotyczą one jednak tylko wydarzeń oficjalnych; o zakulisowych, z wyjątkiem jednej kwestii, brak natomiast danych. Mimo iż ów problem nie znajdował się w centrum uwagi omawiających go autorów, ich teksty umożliwiają w miarę dokładne zrekonstruowanie obrad stanowiących przedmiot niniejszych rozważań. Najważniejsze są przekazy: Appiana, przedstawiającego zarys debaty z 1 marca, oraz Kasjusza Diona, omawiają-

⁷ Cezar, jak stwierdza Hircjusz (*Bell. Gall.* VIII, 52, 3), „neque, contra senatus auctoritatem ut aliquid faceret, adduci potuit. iudicabat enim liberis sentiis patrum conscriptorum causam suam facile obtineri.” Por.: Caes. *Bell. civ.* I, 9, 3; I, 32, 1—5; Cass. Dio. XL, 60, 2. Podobnie postępował Pompejusz (App. *B. C.* II, 28, 107—109), który już w poprzednim roku głosił (Cic. *Ad fam.* VIII, 4, 4): „omnis oportere senatui dicto audientis esse”. O stosunkach między nimi a senatem: K. R a a f l a u b: *Caesar und die Friedensverhandlungen zu Beginn des Bürgerkrieges von 49 v. Chr.* „Chiron” 1975, Bd. 5, s. 259.

⁸ O tej stronie ich działalności jest w źródłach mało informacji. Są one nieprecyzyjne i poza jednym wyjątkiem nie dotyczą spraw istotnych. Świadczy to, że mimo przecieków Pompejusz i Cezar większość swoich posunięć zachowali w tajemnicy. Efekty ich zabiegów eksponuje Florus: II, 13, 5. Por.: Hirt. *Bell. Gall.* VIII, 52, 4—5; Cass. Dio. XL, 63, 1—3.

⁹ Hirt. *Bell. Gall.* VIII, 52, 4—53, 1; App. *B. C.* II, 27, 103—106; Cass. Dio. XL, 62, 3—63, 1. Przekreśliło to dotychczasowe wysiłki Pompejusza: Cic. *Ad fam.* VIII, 4, 4; VIII, 5, 2—3; VIII, 9, 2; 9, 5; VIII, 8, 4—8.

cego całokształt rozgrywek politycznych w 50 r.¹⁰ Uzupełniają je listy Celiusza, systematycznie informującego Cycerona — w tym czasie namiestnika Cylicji — o wypadkach w Rzymie, i odnoszące się do nich komentarze wielkiego mówcy, znajdujące się w listach do Attyka¹¹. Choć nieraz dane te mają charakter fragmentarycznych notek wyrwanych z szerszego kontekstu, to dzięki temu, iż odnoszą się do ciągle zmieniającej się sytuacji politycznej, między innymi do posunięć senatu wobec Pompejusza i Cezara, są bardzo pomocne w uzyskaniu ich wyraźniejszego obrazu i precyzowaniu chronologii. W badaniu rozpatrywanej kwestii przydają się również, oczywiście po uwzględnieniu tendencyjnego ujęcia niektórych zagadnień, relacje Aulusa Hircjusza i Gajusza Juliusza Cezara¹², a także wiadomości z biografii Cezara i Pompejusza, autorstwa Swetoniusza i Plutarcha¹³. Mniejsze znaczenie mają informacje z przekazów Liwiusza, Wellejusza Paterkulusa, Waleriusza Maksymusa, Lucjusza Anneusza Florusa czy ze znacznie późniejszych dzieł Eutropiusza i Orozjusza¹⁴.

Problem będący przedmiotem zainteresowania autora artykułu nie doczekał się dotąd specjalnego opracowania¹⁵. Historycy swoją uwagę skupili

¹⁰ Omawianych wydarzeń dotyczą następujące fragmenty ich dzieł: App. B. C. II, 26—27; Cass. Dio. XL, 59—62. O owych autorach i ich relacjach: E. Gabba: *Appiano e la storia delle guerre civili*. Firenze 1956; F. Millar: *A Study of Cassius Dion*. Oxford 1964.

¹¹ O Celiuzu: G. Pianko: *Marek Celiusz Rufus*. „Meander” 1962, T. 17, s. 179—191; S. B. Jackson: *Marcus Caelius Rufus*. „Hermathena” 1979, Bd. 126, s. 55—67. O korespondencji Cycerona: J. Carcopino: *Les secrets de la correspondance de Cicéron*. Vol. 1—2. Paris 1947; K. Kumaniecki: *Literatura rzymska. Okres cyceroński*. Warszawa 1977, s. 384—399; M. Wistrand: *Cicero...*

¹² O debacie z 1 marca 50 r. Hircjusz mówi pośrednio (*Bell. Gall.* VIII, 52, 3—5), eksponując, oczywiście zgodnie z własnym punktem widzenia, stanowisko senatu. Cezar o niej nie wspomina. Niekiedy (*Bell. civ.* I, 9, 2—4; I, 32, 1—6; I, 85, 5—11) charakteryzuje jednak swoją politykę wobec Pompejusza. Wzmianki te mogą zatem stanowić uzupełnienie wypowiedzi Hircjusza. O tendencji w dziełach Cezara: K. Barwick: *Caesars „Bellum Civile”. Tendenz, Abfassungszeit und Stil*. „Berichte der Sächsischen Akademie der Wissenschaften” 1951, Bd. 99, H. 1; M. Rambaud: *L'art de la déformation historique dans les „Commentaires” de César*. Paris 1953; K. Kumaniecki: *Literatura...*, s. 132—150. U Hircjusza: ibidem, s. 154—156; N. Rogosz: *Geneza wojny domowej lat 49—48 p.n.e. a jej ujęcie w relacji Aulusa Hircjusza*. W: „Historia i Współczesność”. T. 6: *Z zagadnień historiografii od czasów antyku do XVI wieku*. Red. A. Kunisz. Katowice 1982, s. 7—30.

¹³ O Swetoniuszu i Plutarchu: W. Steidle: *Sueton und die antike Biographie*. München 1963; M. Cytowska, H. Szelest: *Literatura rzymska. Okres cesarstwa*. Warszawa 1992, s. 425—432; C. D. Jones: *Plutarch and Rome*. Oxford 1971; S. S. Averincev: *Plutarch i antičnaja biografija. K voprosu o meste klassika žanra v istorii žanra*. Moskva 1973. Rozważanych kwestii dotyczą: Suet. *Jul.* 29; Plut. *Caes.* 29; *Pomp.* 58.

¹⁴ Zob.: Liv. per. CIX; Vell. Pat. II, 48—49; Val. Max. IX, 1, 6; Flor. II, 13, 5; Eutrop. VI, 19, 2—3; Oros. VI, 15.

¹⁵ Do łączących się z nim zagadnień nawiązuje C. G. Stone (*March 1, 50 B. C.*, CQ 1928, vol. 22, s. 193—201), koncentrując się na określeniu końca namiestnictwa Cezara. Por. przyp. 32.

natomiast na działalności Pompejusza¹⁶, Cezara¹⁷ czy jego poplecznika Kuriona¹⁸, mających w 50 r. decydujący wpływ na życie polityczne. Stanowisko senatu wobec konfliktu obydwu potentatów omówiono w sposób marginesowy. Niektóre kwestie, w pewnym stopniu łączące się z tym zagadnieniem, poruszono w pracach traktujących o stosunkach między Cezarem a *nobilitas*, ale w nieco innych ramach chronologicznych¹⁹.

Zgodnie z wcześniejszymi ustaleniami, 1 marca 50 r. na forum senatu rozpoczęła się debata mająca rozstrzygnąć kwestię następstwa po namiestniku prowincji galijskich Gajuszu Juliuszu Cezarze. Z wnioskiem w tej sprawie wystąpił konsul Gajusz Klaudiusz Marcellus. Zażądał, podobnie jak w poprzednim roku Marek Klaudiusz Marcellus, by Cezarowi posłano następcę, gdyż — jak stwierdził — jego kadencja dobiega już końca²⁰.

Wobec biernej postawy drugiego konsula Lucjusza Emiliusza Paulusa, głos zabrał trybun ludowy Gajusz Skryboniusz Kurion. Pozytywnie ocenił intencje przedmówcy, ale uznał za konieczne uzupełnienie jego propozycji. Zdaniem Kuriona w zaistniałej sytuacji, wobec dominacji Cezara i Pompejusza w państwie, „jest rzeczą konieczną, by i Pompejusz, podobnie jak

¹⁶ Zob. np.: M. Gelzer: *Pompeius*. München 1949; J. van Ooteghem: *Pompée le Grand, bâtisseur d'Empire*. Louvain—Namur—Paris 1954; R. Seager: *Pompey. A Political Biography*. Berkeley—Los Angeles 1979; P. Greenhalgh: *Pompey, the Republican Prince*. London 1981.

¹⁷ Por. np.: A. von Mess: *Caesar, sein Leben, seine Zeit und seine Politik bis zur Begründung seiner Monarchie*. Leipzig 1913; M. Gelzer: *Cäsar der Politiker und Staatsmann*. Stuttgart—Berlin 1921; J. Carcopino: *Jules César*. Paris 1968; Ch. Meier: *Caesar*. München 1986.

¹⁸ R. Durand: *L'élection de C. Scribonius Curio tribun de la plèbe*. In: *Mélanges Chatelain*. Paris 1910, s. 557—574; W. K. Lacey: *The Tribunate of Curio*. „*Historia*” 1961, Bd. 10, s. 319—329. O związkach Kuriona z Cezarem: E. Doblhofer: *Curio bei Caesar*. „*Der altsprachliche Unterricht*” 1973, Bd. 16, s. 42—50; H. Offermann: *Curio — Miles Caesaris? (Caesars Urteil über Curio in B. C. 2, 42)*. „*Hermes*” 1977, Bd. 105, s. 351—368.

¹⁹ Szczególnie L. Ross Taylor (*Caesar and the Roman Nobility*. „*Transactions and Proceedings of the American Philological Association*” 1942, vol. 73, s. 1—24), kończąca rozważania na utworzeniu pierwszego triumwiratu. D. R. Shackleton-Bailey (*The Roman Nobility in the Second Civil War*. CQ 1960, vol. 54, s. 253—267) oraz H. Bruhns (*Caesar und die römische Oberschicht in den Jahren 49—44 v. Chr.* „*Hypomnemata*” 1978, H. 53) nawiązują do czasów drugiej wojny domowej. Orientacji członków senatu sprzed wybuchu wojny, poza nielicznymi uwagami we wstępie do pracy Bruhnsa, nie omawiają. Ich ustalenia można więc wykorzystać w stopniu marginesowym, ponieważ sympatie polityczne większości senatorów były w 50 r. płynne.

²⁰ App. B. C. II, 27, 103; por.: Suet. *Iul.* 29, 1. O wystąpieniu M. Marcellusa: N. Rogosz: *Senat a konflikt Pompejusza z Cezarem. Wniosek konsula Marcellusa z 51 roku p.n.e. w sprawie odwołania Cezara z prowincji*. W: „*Antiquitas*”. T. 13. Red. E. Konik. Wrocław 1987, s. 201—233. Zob. też: idem: *W sprawie datowania senackiej debaty nad wyznaczeniem następcy G. Juliusza Cezara w prowincjach galijskich*. W: „*Antiquitas*”. T. 16. Red. E. Konik. Wrocław 1992, s. 123—139.

Cezar, złożył namiestnictwo w prowincjach oraz dowództwo nad wojskiem; tylko w takim razie bowiem miasto będzie mieć swobodny, znikąd nie zagrożony ustrój”. Wielu członków senatu nie zgodziło się z Kurionem podkreślając, że położenie Pompejusza jest inne niż sytuacja namiestnika Galii: „[...] bo czas jego [Pompejusza — N. R.] jeszcze nie dobiega końca”²¹.

Dyskusja nie zakończyła się tą wymianą zdań. Kurion, mimo konkretnej i trudnej do podważenia argumentacji swoich antagonistów, nie zrezygnował ze swego postulatu. Stawiając problem ostrzej, „wyraźniej już i gwałtowniej odsłonił swe stanowisko, że nie należy Cezarowi posyłać następców, jeżeli się ich również nie pośle Pompejuszowi, odnoszą się bowiem podejrzliwie do siebie, wobec czego miasto nie będzie miało trwałego pokoju, jeżeli się obu władzy nie odejmie”. Wielu senatorów opowiedziało się za tym rozwiązaniem, „ponieważ zdanie Kuriona wydało się rozumne [...]”. W rezultacie zdobył on znaczne poparcie²².

Przebieg obrad senatu tak dokładnie relacjonuje jedynie Appian z Aleksandrii. Zaletami jego przekazu są: w miarę wyczerpujące przedstawienie głównych uczestników debaty, stanowisk zwalczających się stron oraz ich argumentacji. Z tych powodów okazuje się on najważniejszym źródłem wiadomości o tym wydarzeniu. Inni autorzy w zasadzie ograniczają się do krótkich wzmianek o wystąpieniu Kuriona, eksponując istotę jego propozycji. Ważne jest jednak to, że danym Appiana nie przeczą, lecz je podbudowują²³.

Autorzy starożytni nie informują, czym konkretnie owe przetargi się zakończyły. Jak wynika z ich relacji, Kurionowi, mimo poparcia wielu senatorów, nie udało się przeforsować swojej propozycji. Aulus Hircjusz sugeruje, że do głosowania nad wnioskiem Kuriona nie dopuścili zaufani

²¹ App. B. C. II, 27, 104—105, przekład: L. Piotrowicz. Argumentację Kuriona wymownie przedstawia też Plutarch: *Pomp.* 58, 3. Por.: Hirt. *Bell. Gall.* VIII, 52, 4; Cass. Dio. XL, 62, 3. G. Niccolini (*I fasti...*, s. 326) eksponuje, iż Kurion „non si opponera alla proposta dell console Marcello”. Zob.: M. Gelzer: *Cäsar...*, s. 136; P. Stein: *Die Senats-sitzungen...*, s. 59; H. Bengtson: *Grundriss der römischen Geschichte*. Bd. 1: *Republik und Kaiserzeit bis 284 n. Chr.* München 1970, s. 219—220; L. Thommen: *Das Volkstribunat...*, s. 204.

²² App. B. C. II, 27, 105—106, przekład: L. Piotrowicz. Zob. też: Plut. *Pomp.* 58, 3. Sukces Kuriona potwierdzają informacje Cycerona (*Ad Att.* VI, 2, 6) i defensywna taktyka Pompejusza (Hirt. *Bell. Gall.* VIII, 52, 5). O jego reakcji na wniosek Kuriona: Cass. Dio. XL, 63, 1. O przyjęciu inicjatywy Kuriona: G. Ferrero: *Wielkość...*, s. 165—166; F. B. Marsh: *A History of the Roman World from 146 to 30 B. C.* London—New York 1971, s. 225.

²³ Zob.: Hirt. *Bell. Gall.* VIII, 52, 4—5; Plut. *Pomp.* 58, 3; Cass. Dio. XL, 62, 3—4. Hircjusz ukazując ów fakt z cezariańskiego punktu widzenia (por. przyp. 12) umożliwia wszechstronniejsze poznanie propozycji Kuriona, polityki Cezara, a także do pewnego stopnia — Pompejusza i postaw senatorów wobec ich rywalizacji.

współtowarzysze Pompejusza, powodując odwleczenie sprawy i rozejście się senatorów. Cynceron w liście napisanym do Attyka podaje, iż nie zdołano powziąć uchwały o wyznaczeniu Cezarowi następcy. Dodaje ponadto, iż do 7 marca senat nie podjął wiążącej decyzji²⁴.

Był to rezultat zdecydowanej postawy zwalczających się stron. Dane z przekazów źródłowych pozwalają przypuszczać, że Kurion uniemożliwił przeciwnikom przełom uchwały korzystnej dla nich, a sam z kolei nie potrafił przewyciężyć działań Gajusza Klaudiusza Marcellusa i innych stronników Pompejusza²⁵. Wytworzyła się sytuacja bez wyjścia, w tym wypadku dobrze ilustrująca bezradność senatu wobec czekających na rozwiązanie problemów. Dla inicjatorów owej debaty — przede wszystkim Pompejusza — oznaczało to klęskę. Cezarowi natomiast okoliczności te jak najbardziej sprzyjały²⁶.

Przebieg obrad oraz towarzyszące im okoliczności pozwalają na sformułowanie interesujących wniosków. Od końca września 51 r. było to pierwsze posiedzenie poświęcone kwestii galijskiej. Pompejusz i współdziałający z nim politycy odpowiednio zorganizowali się i przygotowali do obrad²⁷. Do rozprawy z Cezarem zamierzali wyzyskać dominujący wpływ na senat, osiągnięty w poprzednim roku. Z ramienia trzykrotnego konsula główną rolę w tej rozgrywce mieli odegrać czołowi optymaci, widzący w nim pożądanego sojusznika przeciwko Cezarowi.

Najaktywniejszym członkiem antycezariańskiego ugrupowania w senacie i jego aktualnym przywódcą oraz prawą ręką Pompejusza był wówczas konsul Gajusz Klaudiusz Marcellus²⁸, polityk o typowych w owej epoce niestabilnych i zawitych powiązaniach. Działalność publiczną rozpoczął prawdopodobnie na początku lat pięćdziesiątych. Edylat miał piastować w 56, a preturę w 53 r.²⁹ Przed 54 r., poślubiając Oktawię, siostrzenicę Cezara a sio-

²⁴ Cic. *Ad Att.* VI, 2, 6; Hirt. *Bell. Gall.* VIII, 52, 5.

²⁵ Kurion prawdopodobnie nie wykroczył przeciwko postanowieniu senatu zabraniającemu użycia weta podczas tego posiedzenia. Por.: Cic. *Ad fam.* VIII, 8, 6; Hirt. *Bell. Gall.* VIII, 52, 4—5; App. *B. C.* II, 27, 105. O taktyce Kuriona: W. E. Heitland: *The Roman Republic...*, s. 261—262; L. Ross Taylor: *Party...*, s. 158—159; J. van Ooteghem: *Pompée...*, s. 490—491. Zdaniem wielu badaczy (ich zestawienie patrz: L. Thommen: *Das Volkstribunat...*, s. 215) Kurion skorzystał jednak wtedy z prawa intercesji.

²⁶ Cic. *Ad fam.* VIII, 11, 3; 13, 2; Por.: Liv. *per.* CIX; App. *B. C.* II, 29, 112; Cass. Dio. XL, 63, 1; W. Drumann, P. Groebe: *Geschichte...*, Bd. 3, s. 348.

²⁷ Hirt. *Bell. Gall.* VIII, 52, 3; 53, 2; App. *B. C.* II, 26, 99—100; 27, 103—106.

²⁸ Taką rolę wyznaczył mu Pompejusz: Cic. *Ad fam.* VIII, 8, 4—5; App. *B. C.* II, 26, 99—100; Cass. Dio. XL, 59, 3—4.

²⁹ Niejasne dane o początkach kariery tego polityka dostarcza Cynceron: *Ad Att.* IV, 3, 5. O Gajuszu Klaudiuszu Marcellusie: P. Willems: *Le Sénat de la République romaine*. Vol. 1. Berlin—Louvain—Paris 1885, s. 485—486; F. Münzer: *C. Claudius Marcellus*, 216. In: RE. Bd. 3. Stuttgart 1899, szp. 2734—2736; W. Drumann, P. Groebe: *Geschichte...*, Bd. 2. Leipzig 1902, s. 335—337.

strę późniejszego cesarza Oktawiana Augusta, związał się ze zdobywcą Galii³⁰. Małżeństwo to nie przeszkodziło mu jednak w zmianie orientacji: w trudnym do określenia momencie, z niejasnych powodów został sojusznikiem Pompejusza. W 51 r. dzięki jego poparciu osiągnął szczyt kariery — wraz z Lucjuszem Emiliuszem Paulusem został wybrany konsulem na następny rok³¹. U schyłku lat pięćdziesiątych był czołowym reprezentantem swego rodu. Wówczas, zwłaszcza piastując urząd konsula, dał się poznać jako jeden z najbardziej wrogich Cezarowi polityków. Między innymi dlatego w rozgrywkach, zakończonych ostatecznie w styczniu 49 r. wybuchem wojny domowej, odegrał bardzo ważną rolę.

Wystąpienie Gajusza Marcellusa świadczy, że spór ze zdobywcą Galii jego wrogowie zdecydowali się rozstrzygnąć ostatecznie — ów konsul zamierzał przecież skłonić senat do wyznaczenia Cezarowi następcy. Żądanie Gajusza Marcellusa dowodzi też, że korzystne dla siebie orzeczenie chcieli uzyskać w tym samym dniu, zgodnie z przyjętą wcześniej wykładnią, iż o następstwie w prowincjach galijskich można dyskutować od 1 marca 50 r. Ponieważ rządy Cezara zbliżały się do końca³², musiałyby wkrótce ustąpić z Galii; byłoby to ukoronowaniem ich długich zabiegów, gdyż rozwiązywałoby problem po ich myśli³³.

Inicjatywa Gajusza Marcellusa dowodzi również, że stojący za nim Pompejusz swój spór z Cezarem zdecydował się rozegrać tak, jak to przygotował w poprzednim roku i że konsekwentnie zmierzał do zdobycia dominacji w państwie. Sugestię tę potwierdza także uzasadnienie wniosku

³⁰ Suet. *Iul.* 27, 1.

³¹ App. *B. C. II*, 26, 99—100; Cass. Dio. XL, 59, 3—4. Być może do współpracy z Pompejuszem doszło, gdy G. Marcellus zorientował się, iż Cezar użył Oktawii „jako monety przetargowej” w rokowaniach z Pompejuszem (Suet. *Iul.* 27, 1). M. Gelzer (*Pompeius...*, s. 200) stanowisko polityczne G. Marcellusa określa następująco: „C. Marcellus... stand politisch aber unbedingt auf der Seite seines Veters und Vorgängers Marcus.”

³² Badacze umieszczają go w różnych terminach, np.: 1 marca 50 r. (C. G. Stone: *March 1 ...*, s. 193—201), 3 listopada 50 r. (C. A. Gianelli: *La data di scadenza dei proconsolati di Giulio Cesare*. „Annali della Scuola Normale Superiore di Pisa. Cl. di Lettere, Storia e Filosofia” 1966, vol. 35, s. 107—120), 29 grudnia 50 r. (W. Judeich: *Das Ende von Caesars gallischer Statthalterschaft und der Ausbruch des Bürgerkrieges*. „Neue Jahrbücher” 1920, Bd. 22, s. 241—255; 1921, Bd. 23, s. 233—250), 28 lutego 49 r. (T. Rice Holmes: *Hirschfeld and Judeich on the lex Pompeia Licinia*. CQ 1916, vol. 10, s. 49—56), 1 marca 49 r. (Th. Mommsen: *Die Rechtsfrage zwischen Caesar und dem Senat*. In: *Abhandlungen der hist.-phil. Gesellschaft in Breslau I*, 1857, s. 1—58), marzec lub listopad 49 r. (J. Lindsay: *Mark Antony*. London 1936, s. 110), grudzień 49 r. (W. Drumann, P. Groebe: *Geschichte...*, Bd. 3, s. 347), koniec 49 r. (L. Piotrowicz: *Dzieje rzymskie*. Warszawa 1934, s. 425; zob. też s. 421—422). Por.: F. Càssola, L. Labruna: *Linee di una storia delle istituzioni repubblicane*. Napoli 1991, s. 362—363.

³³ Przygotowania do rozprawy z Cezarem Pompejusz rozpoczął jeszcze w 52 r.: Vell. Pat. II 47; Plut. *Pomp.* 54—55; App. *B. C. II*, 23, 87—88; 25, 95—96; Cass. Dio. XL, 51; XL, 56.

konsula, świadczące, że wnioskodawca i popierający go senatorowie realizowali linię polityczną Pompejusza zaaprobowaną przez senat w końcu września 51 r.³⁴

Z ustaleń tych wynikają dalsze konkluzje. Jeżeli 1 marca 50 r. Pompejusz zdecydował się posłużyć senatem przeciwko Cezarowi, to musiał być pewny, iż układ sił ukształtowany na jego forum we wrześniu poprzedniego roku nie uległ zmianie, sojusz z optymatami jest silny i zwarty, a jego pozycja w stosunku do partnerów nadrzędna. Dzięki takim atutom mógł się spodziewać, że debata będzie formalnością³⁵, zwłaszcza że jego długofalowa polityka wobec Cezara opierała się na obowiązujących prawach, które zresztą sam wprowadził w życie.

Interesujące są także wystąpienie i projekt trybuna ludowego Kuriona, szczególnie wypowiedź nawiązująca do zamiarów jego przedmówcy — Gajusza Klaudiusza Marcellusa. Chwaląc intencje konsula, Kurion zasugerował senatorom, że w zasadzie popiera wysunięty przez niego postulat. Mogli więc uważać, że ów trybun także opowiada się za wyznaczeniem Cezarowi następcy. Wniosek taki byłby jednak pozbawiony podstaw³⁶. Wszystko wskazuje, że Kurionowi chodziło właśnie o to, by zebrani sądzili, iż on również uważa działalność Cezara za niebezpieczną dla Republiki, a odebranie mu prowincji za jak najbardziej celowe i słuszne³⁷. Rzeczywisty cel Kuriona był jednak inny. Wynika to chociażby z faktu, że do przegłosowania jego koncepcji nie dopuścili najbliżsi współtowarzysze Pompejusza³⁸. Ocenili ją więc inaczej niż postulat Gajusza Marcellusa. Oczywiście, że Kurion musiał wypaczyć istotę propozycji konsula.

Odebranie prowincji obydwu potentatom — jak postulował Kurion — spowodowałoby poważne zmiany w sytuacji wewnętrznej Republiki. W kilku aspektach konsekwencje takiej uchwały byłyby zupełnie odmienne od skutków przeforsowania wniosku Gajusza Marcellusa. W razie zrealizowania projektu Kuriona, wobec powrotu Pompejusza i Cezara do roli pry-

³⁴ Por.: Cic. *Ad fam.* VIII, 8, 4—8; App. *B. C.* II, 27, 103—106; J. van Ooteghem: *Pompée...*, s. 483—485, 490—491.

³⁵ Nadzieje Pompejusza i popierających go optymatów na łatwe zwycięstwo nad Cezarem poświadczają wypowiedzi Cyclerona (*Ad Att.* V, 20, 8: „Iucunda de Caesare et quae senatus decrevit et quae tu speras; quibus ille si cedit, salvi sumus”) i innych polityków, krążące po Rzymie (Cic. *Ad Att.* V, 21, 3; *Ad fam.* VIII, 10, 3; *Ad Att.* VI, 1, 11), a zwłaszcza zaskakujący manewr Kuriona (Hirt. *Bell. Gall.* VIII, 52, 4—5; App. *B. C.* II, 27, 103—106; Cass. Dio. XL, 62, 3—63, 1).

³⁶ Por.: App. *B. C.* II, 27, 104—105; Cass. Dio. XL, 62, 3.

³⁷ Wywołanie takiego wrażenia ułatwił mu fakt, że uchodził za skłóconego i z Cezarem, i z Pompejuszem: G. Ferrero: *Wielkość...*, s. 164—165. Według L. Ross Taylor (*Party Politics...*, s. 158) „Curio, a man on whom the optimates had been counting in their opposition to Caesar”.

³⁸ Hirt. *Bell. Gall.* VIII, 52, 5; Cass. Dio. XL, 62, 4.

watnych obywateli, senat stałby się jedyną liczącą siłą polityczną w Rzymie³⁹. Oznaczałoby to odzyskanie należnego mu miejsca i znaczenia w państwie.

Zaakceptowanie wniosku Kuriona prawdopodobnie doprowadziłoby też do rozbicia sojuszu Pompejusza z optymatami. Bez prowincji, wojska i przyśługującej mu dotychczas władzy nie braliby go pod uwagę jako partnera politycznego⁴⁰. Pompejusz zapewne zdawał sobie sprawę, że wielu z nich chętnie widziałoby osłabienie jego pozycji, zwłaszcza ci, którzy z sojuszu z nim nie mieli wielkich korzyści, a także ci, którym zależało na niedopuszczeniu do wojny domowej i ocaleniu tradycyjnej *res publica*. Wszyscy natomiast bez wątpienia dostrzegali, że propozycja Kuriona otwiera przed nimi drogę do samodzielnych rządów⁴¹.

Zamiar Kuriona szkodził Pompejuszowi również z tego powodu, że nie uwzględniał jego prawnego-politycznego statusu, lecz zrównywał go pod tym względem z Cezarem. Ponadto, podobnie jak przyszłość zdobywcy Galii, los Pompejusza uzależniał od posłusznego mu dotąd senatu. Najpotężniejszy dotychczas polityk w Rzymie musiał więc propozycję Kuriona traktować jako próbę podważenia swojej pozycji w państwie⁴².

Cesarowi zamiar Kuriona nie mógł zaszkodzić w większym stopniu niż zrealizowanie inicjatywy Gajusza Marcellusa. W stosunku do jego koncepcji postulat trybuna miał, z punktu widzenia namiestnika Galii, istotną zaletę — usunięcie go z Galii uzależniał od odebrania prowincji hiszpańskich Pompejuszowi. Ponieważ projekt ten zyskał w senacie znaczące poparcie, grożące Cesarowi niebezpieczeństwo zostało czasowo usunięte. Odtąd nie było ono większe niż grożące jego rywalowi. Korzyść Cezara polegała jednak głównie na tym, iż w tej sytuacji mógł liczyć, że jako namiestnik doczeka drugiego konsulatu, o co tak usilnie zabiegał⁴³, będąc pewny, iż Pompejusz sprzeciwi się uchwaleniu wniosku Kuriona⁴⁴.

Inicjatywa trybuna ludowego interesuje jeszcze z innego względu. Deklarowanego celu swoich działań, tj. zapewnienia Rzymowi bezpieczeństwa

³⁹ Kurion mocno to eksponował: App. B. C. II, 27, 104; por.: Cass. Dio. XL, 62, 3.

⁴⁰ W 52 r. optymaci zawarli sojusz z Pompejuszem (Plut. *Pomp.* 54, 3—6), bo mógł ich wspierać przeciwko Cesarowi (Cass. Dio. XL, 50, 5. Por.: Vell. Pat. II, 47; App. B. C. II, 25, 95). Zdaniem L. Piotrowicza (*Dzieje...*, s. 446) wniosek Kuriona był obliczony na poróżnienie Pompejusza z senatem.

⁴¹ Kurion dawał to do zrozumienia: App. B. C. II, 27, 104—105; por.: Cic. *Ad fam.* VIII, 11, 3; *Ad Att.* VII, 5, 4; 5, 5; 6, 2; 7, 5; Vell. Pat. II, 48; A. von Mess: *Caesar...*, s. 145; F. B. Marsh: *A History...*, s. 224—225.

⁴² Podobnie ujmował to Celusz: „Accipitur satis male a Curione et totus eius [Pompejusza — N. R.] secundus consulatus exagitur” (Cic. *Ad fam.* VIII, 11, 3). Zob. też: *Ad fam.* VIII, 13, 2; Plut. *Pomp.* 58, 3; App. B. C. II, 27, 103—106; Cass. Dio XL, 62, 3—4.

⁴³ Starania te Cezar rozpoczął w 51 r., by zrekompensować wpływy Pompejusza: Plut. *Caes.* 29, 1; App. B. C. II, 25, 97.

⁴⁴ App. B. C. II, 27, 105; Cass. Dio. XL, 62, 4.

i zapobieżenia zagrożeniu stwarzanemu przez Pompejusza i Cezara dla republikańskiego ustroju, Kurion nie zdołałby osiągnąć, ponieważ nie umiałby pozbawić obydwu prowincji i wojska. Przeszkodę bowiem nie do pokonania stanowiły wówczas wpływy Pompejusza w senacie⁴⁵. Gdyby zanosilo się na ich przewyższenie, przeciwdziałałby także Cezar, któremu chodziło tylko o to, by nie wyznaczono mu następcy. Kurion to sprawił, stawiając swój wniosek. Uchwalenie go, a tym bardziej realizacja, nie leżały w interesie Cezara. Jak sugerują autorzy niektórych przekazów, uchwalenia swego wniosku nie życzył sobie sam Kurion, ani też w to nie wierzył⁴⁶. Wobec tego ową propozycję należy traktować jako wybieg mający zamaskować prawdziwy cel jego poczynañ.

Co zatem Kurion chciał osiągnąć? Ponieważ propozycji Gajusza Marcellusa nie poparł, ani nie był zainteresowany w przeforsowaniu swego projektu, zapewne chodziło mu o pokrzyżowanie inicjatywy konsula. Oznaczało to uderzenie w Pompejusza i tak chyba zostało przez uczestników debaty zrozumiane⁴⁷.

Dlaczego jednak Kurion nie zaatakował Gajusza Marcellusa i Pompejusza otwarcie, lecz zdecydował się na maskujące wybiegi? Otwarty atak lub sprzeciw z kilku powodów nie mógł się powieść. Jak wiadomo, w ramach postanowień podjętych przez senat w końcu września 51 r., zadecydowano, iż każdy, kto 1 marca 50 r. uniemożliwi wyznaczenie Cezarowi następcy, traktowany będzie jak wróg Rzeczypospolitej⁴⁸. Ponadto, jak już sugerowano, Pompejusz zapewnił Gajuszowi Marcellusowi poparcie większości senatorów. Jedyną szansą Kuriona na sukces stało się zneutralizowanie postulatu konsula, co można było uczynić tylko niekonwencjonalnym i zaskakującym manewrem⁴⁹. Tak Kurion postąpił. Formalnie nikt nie mógł mu nic zarzucić — inicjatywie konsula się nie sprzeciwił, nawet ją pochwalił i, co wszyscy słyszeli, zadeklarował poparcie. Zgłosił do niej jedynie korzystne i pożądane, jak się wydawało, uzupełnienie, pokazując, iż o dobro państwa troszczy się bardziej niż jego przedmówca. Okazało się, że pod tym względem propozycja trybuna przewyższa wniosek Gajusza Marcellusa, za-

⁴⁵ Możliwości i mechanizm oddziaływania Pompejusza na senatorów ukazuje Hircjusz: *Bell. Gall.* VIII, 52, 5.

⁴⁶ Podkreślają to Appian (*B. C.* II, 27, 105) i Kasjusz Dion (XL, 62, 4). Por.: Vell. Pat. II, 48.

⁴⁷ Cic. *Ad fam.* VIII, 11, 3. Zob. też: App. *B. C.* II, 27, 105; Cass. Dio. XL, 62, 3—4.

⁴⁸ Cic. *Ad fam.* VIII, 8, 6; J. van Ooteghem: *Pompée...*, s. 484—485.

⁴⁹ Poczynania Kuriona (Vell. Pat. II, 48; App. *B. C.* II, 27, 103—106; Cass. Dio. XL, 61—62) zdezorientowały optymatów, którzy nie rozpoznali jego celu: Cic. *Ad fam.* VIII, 10, 3. Por.: G. Niccolini: *I fasti...*, s. 326. Zdaniem G. Ferrero (*Wielkość...*, s. 165) „Kurion [...] problem diskutowany przez senat sprowadził do osobistego sporu dwu ambitnych polityków oraz wskazał sposób jego rozwiązania — położenie kresu wyjątkowym pełnomocnictwom i powrót do konstytucji.” Zob.: R. Seager: *Pompey...*, s. 155.

ostrzający sytuację polityczną⁵⁰. Dzięki temu Kurion mógł się domagać poparcia dla swoich racji.

Najważniejsze było jednak to, iż posunięcie trybuna doskonale kryło istotę jego wystąpienia, utrudniając przeciwnikom przeciwdziałanie. Ułatwiło mu również rozpropagowanie swojej idei oraz pozyskanie dla niej poparcia wielu senatorów. Mając to na uwadze, należy stwierdzić, że obrona przez Kuriona taktyka w dużym stopniu pomogła mu podważyć propozycję konsula Gajusza Marcellusa⁵¹.

Postępowanie Kuriona mogło mieć jeszcze inną przyczynę. Informacje z niektórych tekstów źródłowych wskazują, że inicjatywa Gajusza Klaudiusza Marcellusa spotkała się w senacie z pozytywnym przyjęciem, najprawdopodobniej gwarantującym jej uchwalenie⁵². Zmusiło to zapewne trybuna do wykorzystania „patriotyzmu” senatorów oraz zaakcentowania niebezpieczeństwa grożącego Republice ze strony Pompejusza; w tej sytuacji był to jedyny sposób pozyskania ich przychylności.

Wbrew pozorom działania Kuriona nie przeczą wcześniejszym sugestiom o wpływach Pompejusza, przeciwnie — pozwalają twierdzić, iż w czasie owej debaty poza Kurionem nie było senatorów, którzy odważyliby się go zaatakować⁵³. Wystąpienie trybuna koreluje więc z uwagami o powiązaniach trzykrotnego konsula w senacie i podłożu jego polityki wobec Cezara.

Związki Pompejusza z senatem dobrze ilustruje początkowa reakcja jego członków na propozycję Kuriona. Appian pisząc o tym podkreśla, że wnioskowi trybuna wielu się sprzeciwiło⁵⁴. Ilu — trudno jednak ustalić. Można jedynie przypuszczać, że musiała to być znacząca, czyli większa, niż się to zwykle spotykało, część biorących udział w obradach. Wiadomo, iż wszyscy, którzy zabrali głos po Kurionie, do jego postulatu byli nastawieni negatywnie⁵⁵. Owa jednomyślność — wobec napiętej wówczas

⁵⁰ Kurion zwracał na to uwagę (App. B. C. II, 27, 104—105; por. Plut. *Pomp.* 58, 3). Potwierdzają to także obawy Cyclerona, że jeśli senat zajmie wobec Cezara stanowcze stanowisko, może dojść do zaburzeń: *Ad Att.* V, 21, 3; zob.: Vell. Pat. II, 49; Th. Mommsen: *Römische Geschichte*. Bd. 3. Berlin 1889, s. 367; J. Lindsay: *Mark Antony...*, s. 121.

⁵¹ App. B. C. II, 27, 103—106; Cass. Dio. XL, 62, 3—4. Por.: Cic. *Ad Att.* VI, 2, 6; VI, 3, 1; *Ad fam.* VIII, 11, 3; VIII, 13, 2; J. van Ooteghem: *Pompée...*, s. 490—491.

⁵² Cycleron sugeruje, że w senacie panowały antycezarjańskie nastroje (*Ad Att.* V, 21, 3). Potwierdza je fakt poparcia Kuriona dopiero wtedy, gdy zasugerował, że uchwalenie propozycji G. Marcellusa może doprowadzić do wojny domowej (App. B. C. II, 27, 105). W. Drumann, P. Groebe (*Geschichte...*, Bd. 3, s. 348) uważają, że G. Marcellusa popierała większość.

⁵³ Jako przeciwnik G. Marcellusa i Pompejusza wymieniony jest jedynie Kurion (Cic. *Ad Att.* VI, 2, 6; Plut. *Pomp.* 58, 3; App. B. C. II, 27, 103—105; Cass. Dio. XL, 62, 3—4). Popierający go senatorowie nie są wymieniani imiennie (App. B. C. II, 27, 106; por.: Hirt. *Bell. Gall.* VIII, 52, 5).

⁵⁴ App. B. C. II, 27, 105.

⁵⁵ Ibidem.

sytuacji politycznej — jest bardzo znamienita. Jej źródłem nie mogła być ich własna inwencja, musieli być inspirowani przez tych, którym wniosek Kuriona nie był na rękę. Wskazuje na to zwłaszcza fakt, iż wszyscy motywując swój sprzeciw wobec projektu trybuna, użyli takiego samego argumentu⁵⁶. Dowodzi to, że należeli do grupy senatorów zmierzających do odrzucenia jego propozycji. Co również charakterystyczne — nie chcieli dopuścić do odebrania prowincji Pompejuszowi⁵⁷. Pozwala to ich wystąpienia kojarzyć z inicjatywą Gajusza Marcellusa⁵⁸.

Interesujący w tym epizodzie jest brak głosów popierających Kuriona. Można to jednak wyjaśnić dużą presją sprzymierzonych z Pompejuszem optymatów, z Gajuszem Marcellusem na czele, wywartą na pozostałych senatorów. Wiadomo ponadto, że zwykle debatą kierował i znacząco wpływał na jej przebieg przewodniczący obrad. Wówczas był nim Lucjusz Emiliusz Paulus, który jednak przyjął bierną postawę, rezygnując z wykorzystania swoich uprawnień⁵⁹. W tej sytuacji przeciwnicy trybuna mając pełną swobodę, uzyskali przygniatającą przewagę.

Podstawą poczynań antagonistów Kuriona były kwestie prawne. Sprzeciwili się mu, ponieważ kadencja Pompejusza jako namiestnika prowincji hiszpańskich jeszcze nie dobiegała końca. Dali więc Kurionowi do zrozumienia, że jego propozycja w części odnoszącej się do trzykrotnego konsula jest bezpodstawna⁶⁰. Inaczej było z postulatem Gajusza Marcellusa, gdyż czas rządów Cezara w prowincjach galijskich się kończył⁶¹. Zwalczający trybuna senatorowie podkreślali zatem niejednakową sytuację Cezara i Pompejusza.

⁵⁶ Ibidem.

⁵⁷ Ibidem.

⁵⁸ Wynika to jednoznacznie z relacji Appiana: *B. C. II*, 27, 103—105.

⁵⁹ App. *B. C. II*, 27, 104. Badacze roli Paulusa nie ujmują jednoznacznie. Zdaniem E. Meyera (*Caesars Monarchie und das Prinzipat des Pompeius*. Stuttgart—Berlin 1918, s. 260) „sein [G. Marcellusa — N. R.] Kollege Paulus der in diesem Monat der Vorsitz hatte, verhielt sich ablehnend”. Zob. przyp. 1, s. 260. Według J. Lindsay’a (*Mark Antony...*, s. 121) „Paulus [...] blocked the debate on the provinces”. J. van Ooteghem (*Pompée...*, s. 491) twierdzi, iż „En fait, le consul [Paulus — N. R.] s’opposa à ce que la résolution prise fait mise à exécution”. R. Seager (*Pompey...*, s. 155) eksponuje, iż „he [Marcellus — N. R.] received no support from his colleague Paullus”. Por.: W. K. Lacey: *The Tribune...*, s. 327; M. Wistrand: *Cicero...*, s. 43; L. de Libero: *Obstruktion*. In: „Hermes Einzelschriften”. H. 59. Stuttgart 1992, s. 81.

⁶⁰ App. *B. C. II*, 27, 105. Zob.: M. Gelzer: *Cäsar...*, s. 136. Pompejusz w 52 r. przedłużył sobie namiestnictwo w Hiszpanii: Vell. Pat. II, 48; Plut. *Caes.* 29, 5; App. *B. C. II*, 24, 92. Według Plutarcha (*Pomp.* 55, 7) o cztery lata, według Kasjusza Diona (XI, 56, 2) o pięć lat. Z prawnego punktu widzenia było to dwuznaczne: *Caes. Bell. civ.* I, 85, 8; Cass. Dio. XL, 56, 1—2.

⁶¹ Według wykładni Pompejusza 1 marca 50 r. Cezarowi można było wyznaczyć następcę. Zob.: Cic. *Ad fam.* VIII, 8, 4; VIII, 9, 5; App. *B. C. II*, 26, 99; Cass. Dio. XL, 59, 3. Por. przyp. 32.

Ich taktyka stwarzała pozory, że kierują się tylko wymogami prawa, a ich celem jest dobro państwa⁶². Koresponduje to w pełni z linią polityczną, jaką w walce ze zdobywcą Galii stosował Pompeusz. W świetle powyższych stwierdzeń należy uważać, iż antagoniści trybuna to głównie zwolennicy tego potentata⁶³. Dzięki nim zbierał teraz owoce polityki zainicjowanej jeszcze w 51 r., kiedy to sprzeciwił się usunięciu Cezara z prowincji przed upływem jego kadencji.

Nie można jednak wykluczyć, iż racje Kuriona, przynajmniej wśród części występujących przeciwko niemu senatorów, nie znalazły uznania, niezależnie od ich powiązań z Pompejuszem. Inicjatywa trybuna mogła bowiem spowodować spore zamieszanie w systemie, według którego obsadzano namiestnictwa w prowincjach, oraz postawić pod znakiem zapytania regulujące to prawa i zasady⁶⁴, a także poważnie skomplikować sytuację w Republice.

Niepomyślne dla Kuriona stanowisko senatu w pierwszej fazie debaty skłoniło go do posłużenia się nowymi argumentami w celu obrony swoich racji⁶⁵.

Mówiąc otwarcie o konflikcie między Cezarem a Pompejuszem, Kurion wskazywał senatorom, że w takiej sytuacji powinni brać pod uwagę nie kwestie prawne, lecz przede wszystkim dobro państwa. Wobec grożącej jego bezpieczeństwu rywalizacji tych potentatów było to niezwykle istotne⁶⁶. Tym sposobem ów trybun pośrednio również pokazywał, że jego projekt miał zalety z nawiązką rekompensujące słabe punkty: zakładał przecież likwidację owego zagrożenia przez odebranie Cezarowi i Pompejuszowi prowincji i wojska.

Owa argumentacja Kuriona bardzo mocno uderzała w Pompejusza. Oznaczała bowiem napiętnowanie jego polityki mającej doprowadzić do odnowy Rzeczypospolitej. Pierwszy raz odważono się również publicznie zasugerować, że Pompeusz zagraża Republice tak samo jak potępiany przez

⁶² Zob. App. B. C. II, 27, 105.

⁶³ Podstawą takiego wniosku są również informacje Celiusza przedstawiającego Cynceronowi sytuację w senacie po 1 marca 50 r.: Cic. *Ad fam.* VIII, 11, 3.

⁶⁴ Propozycja Kuriona była sprzeczna zwłaszcza z prawami Pompejusza, przeforsowanymi w 52 r., wzmacniającymi jego pozycję w stosunku do Cezara (Suet. *Iul.* 28, 3; App. B. C. II, 23, 87–88; 25, 96; Cass. Dio. XL, 56, 1–2). Zob.: Ch. Daremberg, E. Saglio: *Dictionnaire des antiquités grecques et romaines d'après les textes et les monuments*. Paris 1877–1919, vol. 3/2, szp. 1159–1160; T. Rice Holmes: *The Roman Republic and the Founder of the Empire*. Oxford 1923, vol. 2, s. 299–310; G. Dorminger: *Anhang*. In: G. Julius Caesar: *Der Bürgerkrieg*. München 1962, s. 294–295; G. Rotondi: *Leges publicae populi romani*. Hildesheim 1962, s. 410–412. Por.: F. Càssola, L. Labruna: *Linee...*, s. 360–363.

⁶⁵ App. B. C. II, 27, 105. Por.: Hirt. *Bell. Gall.* VIII, 52, 4; Plut. *Pomp.* 58, 3.

⁶⁶ Sugestia ta zmieniła nastroje i postawy senatorów: App. B. C. II, 27, 105–106. Zob. też: Hirt. *Bell. Gall.* VIII, 52, 4–5; Cass. Dio. XL, 62, 3; 63, 1; G. Niccolini: *I fasti...*, s. 326; J. Lindsay: *Mark Antony...*, s. 121.

optymatów Cezar⁶⁷. Pamiętając o tym, senat musiał na dyskutowaną kwestię spojrzeć inaczej. W świetle takich wywodów projekt Kuriona był rozwiązaniem niezwykle atrakcyjnym. Wiele względów przemawiało za jego uchwaleniem, tym bardziej że motywy, którymi kierował się Kurion, wydawały się oczywiste — jak mniemano, kierowała nim troska o sprawy publiczne. Uznawano go ponadto za nie zaangażowanego ani po stronie Cezara, ani Pompejusza; narażał się przecież jednemu i drugiemu⁶⁸.

Wszystko to zapewne pomogło Kurionowi przezwyciężyć pod koniec obrad przeciwdziałanie przeciwników, gdyż z punktu widzenia racji senatu i Republiki wyższość jego propozycji nad postulatem Gajusza Marcellusa nie podlegała dyskusji. Ostatecznie, dzięki tak realistycznemu ujęciu sytuacji politycznej, ów trybun uzyskał znaczące poparcie. Należy przypuszczać, iż proponowane przez niego rozwiązanie musiało być zgodne z zapatrywaniem wielu senatorów⁶⁹.

W rezultacie wniosek Gajusza Marcellusa stracił szanse na akceptację, a kwestia następstwa po Gajuszu Juliuszu Cezarze musiała zejść na dalszy plan. By mu odebrać prowincje, Pompejusz i jego współpracownicy musieli najpierw doprowadzić w senacie do zmiany nastrojów. Mogli to jednak osiągnąć tylko przez zneutralizowanie Kuriona⁷⁰. Ze względu na popularność jego idei zadanie to nie było łatwe do wykonania. Senat odrzuciłby zapewne każdą mniej atrakcyjną ofertę. Ponadto Kurion prawdopodobnie uzyskał na jego obrady znaczny wpływ. Jego przeciwnicy musieli się nawet liczyć z tym, że swoim udanym posunięciem odebrał im inicjatywę⁷¹.

Położenie Pompejusza okazało się więc skomplikowane. Realizacja jego planów mających na celu wyeliminowanie Cezara ze sceny politycznej stała pod znakiem zapytania. Teraz musiał się skoncentrować na obronie swego namiestnictwa w Hiszpanii. Najgorsze było jednak podważenie jego wpływu na senat — z posłusznego mu narzędzia zaczął się przekształcać

⁶⁷ Był to cel Kuriona: Hirt. *Bell. Gall.* VIII, 52, 4—5; Plut. *Pomp.* 58, 3; App. *B. C.* II, 27, 105.

⁶⁸ Eksponuje to Appian: *B. C.* II, 27, 104; 106. Por. także: Cic. *Ad fam.* VIII, 11, 3; Vell. Pat. II, 48; Th. Mommsen: *Römische Geschichte...*, s. 367; E. Meyer: *Caesars Monarchie...*, s. 261.

⁶⁹ Potwierdzają to informacje Cycerona (*Ad fam.* VIII, 11, 3; 13, 2) i Wellejusza Paterkulusa (II, 48), iż: „Każdy sprawiedliwy Rzymianin pragnął, by zarówno Cezar, jak Pompejusz rozpuścili swe wojska” (przekład: E. Zwolski). Zob. W. E. Heitland: *The Roman Republic...*, s. 262. Ocenę wystąpienia Kuriona patrz: L. Ross Taylor: *Party Politics...*, s. 159.

⁷⁰ Wkrótce przeciwko Kurionowi podjęto zdecydowane ataki: Cic. *Ad fam.* VIII, 11, 3; 13, 2; Cass. Dio. XL, 63, 5—64, 4. O ich podłożu: Cic. *Ad Att.* VI, 2, 6.

⁷¹ Cic. *Ad Att.* VI, 2, 6; *Ad fam.* VIII, 11, 3; 13, 2; Hirt. *Bell. Gall.* VIII, 52, 4; Vell. Pat. II, 48. Według R. Syme'a (*The Roman Revolution*. Oxford 1952, s. 41) „C. Scribonius Curio [...] bloking the longwaited discussion on Caesar's provinces and confounding the oligarchy by pertinacious proposals”. Por.: K. Raaflaub: *Zum politischen Wirken...*, s. 300.

w rozpolitykowaną instytucję, nie kwapiącą się spełniać życzeń potężnego sojusznika⁷².

Poparcie udzielone Kurionowi przez znaczną część senatorów było również sygnałem, że pragną oni realizować własną, a co znacznie istotniejsze — dla Pompejusza szkodliwą politykę. Oznaczało to także, że w osobie tego trybuna uzyskali oni zdolnego i charyzmatycznego przywódcę⁷³. Pompejusz musiał więc liczyć się z tym, że z czasem jego powiązania w senacie jeszcze bardziej osłabną, a nawet wziąć pod uwagę możliwość przekształcenia się luźnej dotąd grupy popierających Kuriona senatorów w zwarte ugrupowanie, o jeszcze większych wpływach. O realności takiego zagrożenia świadczyła rosnąca popularność trybuna. W senacie bowiem zaczęła się przypuszczać wokół niego kształtować opozycja wobec Pompejusza i sprzymierzonych z nim optymatów⁷⁴. Kurion postawił więc swoich antagonistów wobec zupełnie nowych i bardzo trudnych do rozwiązania problemów.

Prawidłowości owej oceny dowodzi podjęta przez Kuriona próba poddania swojej propozycji pod głosowanie. Jeżeli się na to zdecydował, musiał liczyć na sukces. Inaczej nie byłby tego uczynił. Można nawet sugerować, że jego projekt zyskał chyba uznanie większości uczestników debaty⁷⁵. Znajduje to potwierdzenie w usilnych staraniach zaufanych przyjaciół Pompejusza o niedopuszczenie do głosowania. Spodziewali się widocznie, że dla ich sojusznika wypadłoby ono niekorzystnie. Uwagi o układzie sił i sytuacji w senacie nie tracą na wartości, mimo że owe zabiegi się powiodły, a Kurionowi nie udało się przeprowadzić głosowania⁷⁶.

Jak już wspomniano, 1 marca obrady senatu zakończyły się bez podjęcia rozstrzygającej decyzji. Można się jednak pokusić o ocenę owej debaty.

Mimo osobistego nieangażowania się zwyczajcą starcia został Gajusz Juliusz Cezar, gdyż zachował prowincje oraz dowództwo nad wojskiem — atuty decydujące o jego znaczeniu w Rzymie, a zarazem zabezpieczające go przed wrogami⁷⁷. Pompejusz wraz ze swymi zausznicami nie osiągnął celu.

⁷² Cic. *Ad Att.* VI, 2, 6; *Ad fam.* VIII, 11, 3; Hirt. *Bell. Gall.* VIII, 52, 4—5; App. *B. C.* II, 27, 103—106; 28, 107—108.

⁷³ Potwierdzają to opinie wystawione Kurionowi przez starożytnych: Vell. Pat. II, 48; App. *B. C.* II, 26, 100; Cass. Dio. XL, 60, 2.

⁷⁴ Pozycja Kuriona uległa wzmocnieniu już podczas debaty, a zwłaszcza po 1 marca: Cic. *Ad Att.* VI, 2, 6; *Ad fam.* VIII, 11, 3; 13, 2; App. *B. C.* II, 27, 106—29, 112; Cass. Dio. XL, 63, 1—64, 4.

⁷⁵ Oprócz Hircjusza (*Bell. Gall.* VIII, 52, 5—53, 1) w pewnym stopniu potwierdza to Appian, akcentując pozytywne przyjęcie wniosku Kuriona podczas końcowej fazy obrad (*B. C.* II, 27, 106). Koresponduje z tym późniejszy rozwój sytuacji w senacie (por. przyp. 74). Zob.: Th. Mommsen: *Römische Geschichte...*, s. 367.

⁷⁶ Hirt. *Bell. Gall.* VIII, 52, 5.

⁷⁷ Cic. *Ad Att.* VI, 2, 6. Celiusz (*Ad fam.* VIII, 11, 3) przewidywał: „Si omnibus rebus prement Curionem, Caesar defendet intercessorem; si, quod videntur, reformidarint, Caesar quoad

Oznaczało to, że ponownie znalazł się w sytuacji, w jakiej był przed wrześniem 51 r.⁷⁸ Faktycznie jego położenie nawet się pogorszyło, gdyż w poprzednim roku nikt nie potępiał jego polityki ani nie twierdził, że tak samo jak Cezar zagraża pokojowi w Republice. Realizację swoich zamierzeń Pompejusz musiał więc odłożyć. Najgorsze było jednak to, że musiał się bronić przed próbami podważania swojej pozycji. Uderzały one bowiem w jego najważniejsze osiągnięcia⁷⁹, a w dalszej perspektywie, gdyby Cezarowi udało się osiągnąć drugi konsulat, Pompejusz mógł je utracić.

Rezultaty debaty w dniu 1 marca musiały być dużym zaskoczeniem dla wszystkich uczestników życia politycznego, przede wszystkim jednak dla Pompejusza i jego najbliższych współtowarzyszy. Poczynili przecież niezbędne do tego posiedzenia przygotowania. W poprzednim roku dzięki staraniom Pompejusza przeforsowano na stanowiska konsulów sprzyjających mu a wrogich Cezarowi optymatów. Na jednego z trybunów ludowych również wybrano jego wroga — Gajusza Skryboniusza Kuriona, protegowanego przez Pompejusza⁸⁰. Z jego inicjatywy senat podjął też decyzję mające na celu maksymalne ułatwienie rozprawy z namiestnikiem Galii. Prawdopodobnie szczegółowo rozpracowano także scenariusz obrad⁸¹. Ich wynik był jednak mimo to sensacyjny.

Jakie były tego przyczyny? Dlaczego Kurion wystąpił przeciwko Gajuszowi Klaudiuszowi Marcellusowi i Pompejuszowi?

Dylemat ten pozwalają wyjaśnić zakulisowe zabiegi Cezara, które miały miejsce przed 1 marca 50 r.⁸² Informacje o nich są fragmentaryczne, pochodzą z niepewnych źródeł, przeważnie z różnych przecieków. Do wiadomości publicznej i do dzieł historyków przedostały się w minimalnym zakresie. Politycy, których dotyczyły, byli bowiem zainteresowani, by nie zostały

volet manebit.” Nie był to jednak pełny sukces zdobywcy Galii. Z prawnego punktu widzenia jego położenie nie poprawiło się, a wrogowie dalej zamierzali go usunąć z prowincji: Cic. *Ad fam.* VIII, 11, 3; 13, 2.

⁷⁸ Podobnie ocenił jego położenie Celiusz: Cic. *Ad fam.* VIII, 11, 3; 13, 2. Zob.: N. R o g o s z: *Senat...*, s. 201—233.

⁷⁹ Zob.: Hirt. *Bell. Gall.* VIII, 52, 4; Plut. *Pomp.* 58, 3; Cass. Dio. XL, 62, 3. Por. także ocenę wystąpienia Kuriona dokonaną przez Celiusza: Cic. *Ad fam.* VIII, 11, 3; 13, 2, a także przyp. 64.

⁸⁰ Cic. *Ad fam.* VIII, 4, 2; App. *B. C.* II, 26, 99—100; Cass. Dio. XL, 59, 3—4. O wyborze Kuriona: R. D u r a n d: *L'élection...*, s. 557—574.

⁸¹ Postanowienia senatu z końca września 51 r. (Cic. *Ad fam.* VIII, 8, 5—8) są w dużym stopniu zbieżne z przebiegiem debaty. Wskazuje to, że Pompejusz i jego współtowarzysze taki scenariusz opracowali i próbowali go realizować. Odbiegały od niego jedynie wystąpienie Kuriona i postawa Paulusa (Hirt. *Bell. Gall.* VIII, 52, 4—5; Plut. *Pomp.* 58, 3; App. *B. C.* II, 27, 103—105; Cass. Dio. XL, 62, 3—4).

⁸² Uwaga ta odnosi się do serii przekupstw dokonanych wśród rzymskich polityków.

ujawnione. W przeciwnym razie ponieśliby wielkie szkody, zwłaszcza podczas omawianej debaty⁸³.

Gdy Cezar zorientował się w zamiarach swoich nieprzyjaciół, zaczął zabiegać o nowych sojuszników, którzy skutecznie broniliby jego racji⁸⁴. Starania te zostały uwieńczone powodzeniem dzięki dużym sumom pieniężnym, którymi wsparł swoje działania. W rezultacie jego dotychczasowi stronnicy w senacie poważnie się wzmocnili. Niektóre jego poczynania zasłużyły na miano majstersztyku, gdyż pozyskał tych optymatów, którymi Pompejusz chciał się posłużyć przeciwko niemu. Appian relacjonuje to następująco: „Z nich [...] Cezar przekupił Paulusa 1500 talentami, nie aby z nim współdziałał, lecz by mu przynajmniej nie robił trudności, Kurionowi zaś [...] zapłacił jeszcze więcej, aby go mieć na swoje usługi.”⁸⁵ Przypuszczalnie odbyło się to po podjęciu przez senat decyzji, że kwestię galijską rozstrzygnie na specjalnym posiedzeniu 1 marca 50 r., czyli po wrześniu 51 r., chociaż nie można wykluczyć terminu wcześniejszego⁸⁶.

Taki sposób obrony Cezar musiał wybrać z kilku powodów. W wyniku uchwał senatu znalazł się w bardzo trudnym położeniu. Do 1 marca 50 r.

⁸³ Szczególnie G. Juliusz Cezar, a w dalszej kolejności ci optymaci, którzy potajemnie przeszli na jego stronę.

⁸⁴ Cass. Dio. XL, 60, 1—4. Por.: Suet. *Iul.* 29, 1; Plut. *Pomp.* 58, 1. Eksponuje to T. Rice Holmes: *The Roman Republic...*, s. 245.

⁸⁵ App. *B. C.* II, 26, 101, przekład: L. Piotrowicz. Jest to jedyne znane z całej serii przekupstw Cezara. Przekupienie G. Marcellusa nie powiodło się. Jak sugeruje Plutarch (*Pomp.* 58, 1), zamieszany w to był także Marek Antoniusz. Por.: Vell. Pat. II, 48; Val. Max. IX, 1, 6; Suet. *Iul.* 29, 1; Plut. *Caes.* 29, 2—3; Cass. Dio. XL, 60, 1—4; M. Gelzer: *Pompeius...*, s. 200—201; J. Dickinson: *Death of a Republic. Politics and Political Thought at Rome 59—44 B. C.* New York—London 1963, s. 174—176; E. Goltz Huzar: *Mark Antony. A Biography.* Minneapolis 1978, s. 43.

⁸⁶ Od końca września 51 r. Cezar wiedział, jak wrogowie zamierzają go zaatakować (Cic. *Ad fam.* VIII, 8, 4—9). Mógł więc wybrać sposób obrony, czyli również przekupić wspomnianych polityków. Być może, iż Kuriona i Paulusa pozyskał bezpośrednio po wyborach, gdyż mógł wiedzieć, dlaczego Pompejusz przeforsował wybór Kuriona na urząd trybuna ludowego, a Paulusa i G. Marcellusa na konsulów (Hirt. *Bell. Gall.* VIII, 52, 3; App. *B. C.* II, 26, 99—100; Cass. Dio. XL, 59, 3—4), zwłaszcza że nie kryli oni swoich zamiarów, a ponadto brali udział w posiedzeniach senatu, na których z inicjatywy M. Marcellusa usiłowano odebrać Cezarowi prowincje (Cic. *Ad fam.* VIII, 4, 1; 4, 2—4; 5, 3; 9, 2; 8, 5; 10, 3). Por.: N. Rogosz: *Senat...*, s. 208—213. Niewykluczone, że ich przekupienie, zwłaszcza Kuriona, nastąpiło przed objęciem przez nich urzędów. Na podstawie listów Celiusza z października i listopada 51 r. (Cic. *Ad fam.* VIII, 8, 10; 10, 3) można sądzić, iż Kurion nie był jeszcze pozyskany. W styczniu 50 r. Celiusz informował Cyncerona (Cic. *Ad fam.* VIII, 6, 5), że Kurion realizował posunięcia (być może od objęcia trybunatu, czyli od 10 grudnia 51 r.), które mu przygotowały grunt do wystąpienia w senacie 1 marca 50 r. (Vell. Pat. II, 48; App. *B. C.* II, 27, 102; Cass. Dio. XL, 61, 1—62, 3). Wskazywałoby to, że już był stronnikiem Cezara. Por.: W. E. Heitland: *The Roman Republic...*, s. 260; W. K. Lacey: *The Tribunate...*, s. 322; CAH. Vol. 9: *The Roman Republic 133—44 B. C.* Cambridge 1962, s. 631; R. Seager: *Pompey...*, s. 155.

nie byłby w stanie bronić na jego forum swoich interesów. Mógłby to uczynić dopiero tego dnia, a więc za późno. Jego wrogowie zadbali przecież o to, by podczas obrad inicjatywa pozostała w ich rękach. Oznaczało to, że legalne sposoby obrony miał przed sobą zamknięte⁸⁷. W walce toczonej z Pompejuszem i jego zausznikami musiał jednak koniecznie zachować pozory legalności. Posunięcia Cezara nie mogły też kolidować z postanowieniami senatu ani z harmonogramem jego prac. Najlepsze byłoby osiągnięcie celu, chociażby pozornie, bez osobistego zaangażowania, dzięki inicjatywie postronnych polityków. Cezarowi pozostało więc pozyskanie nowych sprzymierzeńców spośród przeciwników⁸⁸ — w jego sytuacji jedyny skuteczny sposób obrony — ponieważ nikt tego nie oczekiwał. Mógł to zrealizować za pomocą pieniędzy, których miał pod dostatkiem⁸⁹. Warunkiem powodzenia przedsięwzięcia było uniemożliwienie optymatom przeciwdziałania, czyli zachowanie tajemnicy. Jej odkrycie bowiem przed 1 marca groziło nieobliczalnymi konsekwencjami⁹⁰.

Zabiegi Cezara wymagały ukierunkowania na pozyskanie senatorów mogących skutecznie wystąpić w jego obronie, mających realne możliwości zniwelowania skutków polityki Pompejusza i tych optymatów, którym ten powierzył realizację swych planów. Z tych względów Cezar musiał wiązać ze sobą polityków zajmujących w 50 r. najwyższe stanowiska w hierarchii urzędniczej, gwarantujące wywiązanie się ze zleconej im misji⁹¹, a więc członków senackiej elity. Wypełniając powierzone im zadanie, mogli się znaleźć w trudnej sytuacji, pod ogromną presją zauszników Pompejusza⁹². Powinni zatem odznaczać się inteligencją, sprytem i wyśmienitą znajomością realiów politycznych, a także być politykami bez skrupułów. Dobro Republiki lub inne szlachetne względy nie mogły im przesłonić korzyści przewidywanych ze współpracy ze zdobywcą Galii⁹³.

⁸⁷ Cic. *Ad fam.* VIII, 8, 4—5. Zob.: Plut. *Caes.* 29, 2; Cass. Dio. XL, 60, 1—4; A. von Meiss: *Caesar...*, s. 144.

⁸⁸ Zdaniem T. Rice Holmesa (*The Roman Republic...*, s. 245) Cezar bezzwłocznie musiał sobie kupić stronników. Por.: CAH, vol. 9, s. 631; H. Bengtson: *Grundriss...*, s. 219.

⁸⁹ Duże dochody miał Cezar z prowincji (Suet. *Iul.* 27, 1—28, 1; Plut. *Caes.* 28, 2). Według G. Ferrero (*Wielkość...*, s. 54) na Galię nałożył kontrybucję w wysokości 40 mln. sesterców rocznie. Pieniądzy dostarczały mu także ogromne łupy (Suet. *Iul.* 26, 2—3; App. *B. C.* II, 17, 61—62). Na utrzymanie swoich wojsk czerpał ze skarbu państwa (Plut. *Caes.* 21, 3).

⁹⁰ Przekupienie niektórych zauszników i współpracowników Pompejusza przez Cezara wyszło na jaw kilka miesięcy później (Cic. *Ad Att.* VI, 3, 4). Dokładny czas jest trudny do ustalenia.

⁹¹ Podkreśla to Plutarch: *Pomp.* 58, 1. Por.: J. van Ooteghem: *Pompée...*, s. 484—485; CAH, vol. 9, s. 631.

⁹² Wskazywały na to postanowienia senatu z końca września 51 r.: Cic. *Ad fam.* VIII, 8, 5—8. 1 marca tym sposobem próbowano oddziaływać na Kuriona: App. *B. C.* II, 27, 104—105.

⁹³ Odpowiednimi cechami wyróżniał się zwłaszcza Kurion: Cic. *Ad fam.* VIII, 4, 2; Vell. Pat. II, 48; Cass. Dio. XL, 60, 2. Inaczej, według Cyserona, prezentował się Paulus (*In Vat.* 25; *Pro Mil.* 24), ale jego skrupuły przytłumiła chyba odpowiednia suma pieniędzy (Plut. *Caes.* 29, 3; *Pomp.* 58, 1; App. *B. C.* II, 26, 101).

W świetle powyższych uwag staje się oczywiste, dlaczego Cezara interesowali jego najwięksi wrogowie — Kurion i Paulus. Obydwaj spełniali wymagania stawiane przez zadanie, które mieli zrealizować⁹⁴. Okoliczności towarzyszące pozyskaniu ich przez Cezara zdają się wskazywać, że również im, podobnie jak Gajuszowi Klaudiuszowi Marcellusowi, Pompejusz powierzył realizację swych planów. Przekupienie obydwu miało więc tak wielkie znaczenie, ponieważ dało Cezarowi możliwość poznania zamiarów nieprzyjaciół, a w konsekwencji — ich zneutralizowania⁹⁵. Sukces ten radykalnie poprawił jego położenie.

Ekspozycja w tekstach źródłowych afery związanej z przekupieniem Kuriona i Paulusa dowodzi ważności roli, jaką odegrali oni w rozgrywkach na forum senatu, poczynawszy od 1 marca. Informacje starożytnych autorów pozwalają także wysunąć tezę, iż pierwszoplanową postacią w tych wydarzeniach był niewątpliwie trybun ludowy Gajusz Skryboniusz Kurion⁹⁶. Jemu powierzono najtrudniejsze zadanie: niedopuszczenie do wyznaczenia Cezarowi następcy na stanowisku namiestnika prowincji galijskich. W cieniu Kuriona pozostał natomiast konsul Lucjusz Emiliusz Paulus. Autorzy tekstów źródłowych poświęcili mu mniej uwagi prawdopodobnie ze względu na jego zdecydowanie słabszą aktywność. Wzrosła ona dopiero pod koniec obrad, gdy nie dopuszczono do głosowania nad wnioskiem trybuna⁹⁷. Nie był to przypadek, lecz skutek realizowanego sposobu obrony namiestnika Galii i wynikającego z niego podziału zadań. W tym kontekście mniej widoczny Paulus miał wtedy, jak się wydaje, uzupełniać poczynania Kuriona. Na podstawie pewnych przesłanek można twierdzić, że zadaniem owego konsula było także zapewnienie Kurionowi na forum senatu dyskretnej osłony i po-

⁹⁴ Cic. *Ad fam.* VIII, 4, 4; 5, 3; Vell. Pat. II, 48; Suet. *Jul.* 29, 1; Plut. *Caes.* 29, 2—3; *Pomp.* 58, 1; App. *B. C.* II, 26, 101; Cass. Dio. XL, 60, 2—4. Zob.: E. S. Gruen: *The Last Generation of the Roman Republic*. Berkeley—Los Angeles—London 1974, s. 156—157; K. Christ: *Krise und Untergang der römischen Republik*. Darmstadt 1979, s. 353.

⁹⁵ Ekspozuje to Kasjusz Dion (XL, 61, 1): „[Kurion — N. R.] uważał, że im bardziej będzie przestawał z wrogami Cezara, udając ich przyjaciela, pozna tym więcej i tym ważniejsze ich tajniki” (przekład: W. Madyda). Por. A. von Mess: *Caesar...*, s. 145.

⁹⁶ Rolę Kuriona w sposób szczególny ujmuje Wellejusz Paterkulus (II, 48): „Pod tlejące zarzewie wojny domowej największą i najbardziej zapalną żagiew podłożył trybun ludowy Gajusz Kurion” (przekład: E. Zwolski). Podobnie: Plut. *Pomp.* 58; App. *B. C.* II, 27—31; Cass. Dio. XL, 61—64. Znaczenie działalności Kuriona dostrzegają także: Cic. *Ad Att.* VI, 2, 6; *Ad fam.* VIII, 11, 3; 13, 2; Hirt. *Bell. Gall.* VIII, 52, 3—5; Liv. *per.* CIX. Jej omówienie: W. K. Lacey: *The Tribune...*, s. 319—329; F. B. Marsh: *A History...*, s. 224—227.

⁹⁷ O udziale Paulusa w debacie 1 marca wspomina tylko Hircjusz i Appian (*Bell. Gall.* VIII, 52, 4—5; *B. C.* II, 27, 104). Kasjusz Dion informuje, że był stronnikiem Cezara (XL, 63, 2). Zob. przyp. 59. O Paulusie: P. Willems: *Le Sénat...*, s. 486—487; Klebs: *L. Aemilius Paulus* (81). In: RE. Bd. 1. Stuttgart 1894, szp. 564—565; W. Drumann, P. Groebe: *Geschichte...*, Bd. 1. Leipzig 1899, s. 4—8.

mocy⁹⁸. Rolę Paulusa celowo zakamufLOWANO, był to bowiem warunek powodzenia misji, którą wspólnie realizowali.

Przyczyną zakonspirowania Paulusa mogły także być powszechnie znane powiązania tego optymaty z Pompejuszem. W 59 r., gdy Cezar z Pompejuszem ściśle ze sobą współpracowali, Paulus został zamieszany w aferę Wettiusza⁹⁹. W 57 r. prowadził intensywną działalność na rzecz powrotu Cyserona z wygnania. Zainteresowany tym był także Pompejusz¹⁰⁰. Później, w bliżej nie określonym czasie i okolicznościach, nawiązali ściślejsze kontakty. U schyłku lat pięćdziesiątych ich współpraca stała się już bardzo widoczna. Wtedy również antycezariańska orientacja Paulusa, z której go już powszechnie znano, spowodowała, że w latach 51–50 należał do grona najbliższych współpracowników trzykrotnego konsula, wspierając go przeciwko namiestnikowi Galii¹⁰¹.

Kariere urzędniczą Lucjusz Emiliusz Paulus rozpoczął w 59 r. pełniąc obowiązki kwestora u boku namiestnika Macedonii, propretora G. Oktawiusza. W 55 r. jako edyl kurulny aktywnie restaurował budowle publiczne. W 53 r. przez ostatnie pięć miesięcy piastował urząd pretora. Wybór na stanowisko konsula na 50 r. zawdzięczał głównie Pompejuszowi. W rezultacie wraz z Gajuszem Klaudiuszem Marcellusem był od końca września 51 r. odpowiedzialny za przygotowanie i przeprowadzenie debaty poświęconej wyznaczeniu następcy Cezara¹⁰².

Dzięki uzyskanej pozycji, a zapewniały mu ją: powiązania z Pompejuszem oraz konsulat, Paulus był politykiem bardzo wpływowym, zwracającym swoją postawą powszechną uwagę¹⁰³. Jawne poparcie Cezara od razu spowodowałoby ogromne zainteresowanie zmianą orientacji politycznej owe-

⁹⁸ Paulus realizował to później, gdy Kuriona próbowano usunąć z senatu: Cass. Dio. XL, 63, 5. 1 marca miał także odegrać istotną rolę: Hirt. *Bell. Gall.* VIII, 52, 5; App. *B. C.* II, 26, 101–102; 27, 104; W. K. Lacey: *The Tribune...*, s. 327; E. S. Gruen: *The Last Generation...*, s. 479.

⁹⁹ Cic. *Ad Att.* II, 24, 2; *In Vat.* 25. Eksponuje to Klebs: *L. Aemilius...*, szp. 564. Według E. S. Gruena (*The Last Generation...*, s. 157): „In 59 he [Paulus — N. R.] could already be characterized as a bitter foe and a potential assailant of Pompey.” Oskarżenie Paulusa o udział w spisku przeciwko Pompejuszowi nie było więc trudne.

¹⁰⁰ Cic. *Ad fam.* XV, 13, 2; Plut. *Cic.* 33; App. *B. C.* II, 16, 59–60; Cass. Dio. XXXII, 30, 1–4; Klebs: *L. Aemilius...*, szp. 564.

¹⁰¹ O powiązaniach Paulusa z Pompejuszem: App. *B. C.* II, 26, 100. Por.: Cic. *Ad fam.* VIII, 8, 4–5. Aktywność Paulusa w atakowaniu Cezara podkreśla Celiusz: Cic. *Ad fam.* VIII, 10, 3; T. Rice Holmes: *The Roman Republic...*, s. 245; E. S. Gruen: *The Last Generation...*, s. 156–157.

¹⁰² O karierze Paulusa zob. kolejno: Cic. *Ad Att.* II, 24, 2; *In Vat.* 25; *Ad Att.* IV, 15, 8; *Pro Mil.* 24; App. *B. C.* II, 26, 100; Cic. *Ad fam.* VIII, 8, 5; Klebs: *L. Aemilius...*, szp. 564; K. D. Weigel: *The Career of L. Paulus, cos. 50*. „*Latomus*” 1979, vol. 38, s. 637–646.

¹⁰³ Por.: Cic. *Ad fam.* VIII, 4, 4; VIII, 10, 3.

go optymaty i doprowadziłoby zapewne do odkrycia jego aktualnych powiązań, co uniemożliwiłoby wykonanie zadania, które przed nim i Kurionem postawił ich nowy mocodawca. Ponieważ postawa Lucjusza Emiliusza Paulusa nie rzucała się w oczy, gdyż w popieranie Kuriona pozornie się nie angażował, ów trybun miał ułatwione zadanie. Wcale to jednak nie świadczy, że Paulus był dla Cezara mniej przydatny¹⁰⁴.

Z Kurionem rzecz miała się inaczej. W senacie występował jako „patriota” mający na celu przede wszystkim dobro Republiki. Opinia ta do czasu kryła doskonale jego rzeczywistą orientację, przez postronnych obserwatorów trudną do uchwycenia¹⁰⁵. Zrealizowanie jego misji ułatwiła mu również osobowość. Znano go bowiem z niestalego charakteru, niepoważnego traktowania spraw politycznych, z zamiłowania do beztroskiego i wystawnego trybu życia. Należał do kręgu tzw. złotej młodzieży, był nawet jednym z jej przywódców. Kojarzono go z licznymi aferami i skandalami¹⁰⁶. Nagła zmiana jego postępowania, nawet wobec kwestii wagi państwowej, zwłaszcza że jej prawdziwe przyczyny starał się zakamufłować, nikogo nie mogła zdziwić¹⁰⁷. Nie była to bowiem pierwsza tego typu niespodzianka, którą Kurion zaskoczył rzymskich polityków. Dlatego poczynania owego trybuna związane z kwestią galijską traktowano początkowo jako jeden z jego wybryków. Wszystkie te okoliczności przyczyniły się do czujności przeciwników, ułatwiając Kurionowi wykonanie zleconego mu zadania.

Wybór Kuriona okazał się trafny także dlatego, że miał on predyspozycje mogące mu ułatwić realizację planów Cezara. Między innymi był dobrym i cenionym mówcą. Dzięki swego rodzaju charyzmie umiał słuchaczy przekonać do swoich racji¹⁰⁸. Odznaczał się także odwagą cywilną, niejednokrot-

¹⁰⁴ Cezarowi korzyść przyniosło samo zneutralizowanie Paulusa (App. *B. C. II*, 26, 101), ponadto pomoc, której w razie potrzeby mógł udzielić Kurionowi, a także powiązania tego konsula z innymi senatorami (Cass. Dio. XL, 63, 2–5).

¹⁰⁵ Nie znał jej nawet Celiusz, dobrze orientujący się w rzymskich realiach: Cic. *Ad fam.* VIII, 8, 10; 10, 3; 6, 3; 6, 5. Podobnie inni politycy: App. *B. C. II*, 27, 104. Zob.: Th. Mommsen: *Römische Geschichte...*, s. 367; E. Meyer: *Caesars Monarchie...*, s. 258–261; F. B. Marsh: *A History...*, s. 224.

¹⁰⁶ T. Rice Holmes (*The Roman Republic...*, s. 245) podkreśla, iż Kurion to „master of all the arts of parliamentary intrigue”. O jego pozycji wśród młodzieży: Cic. *Ad fam.* VIII, 4, 2; Vell. Pat. II, 48; Cass. Dio. XL, 60, 2–3; P. J. J. Vanderbroeck: *Popular Leadership and Collective Behaviour in the Late Roman Republic (ca. 80–50 B. C.)*. Amsterdam 1987, s. 49.

¹⁰⁷ Posunięcie Kuriona nie traktowano zbyt poważnie: Cic. *Ad fam.* VIII, 4, 2; por.: Vell. Pat. II, 48; Cass. Dio. XL, 60, 2–3. Pewne podejrzenia wobec niego miał żywić Ciceron: Cic. *Ad fam.* II, 13, 3; K. Kumaniecki: *Cycon i jego współcześni*. Warszawa 1989, s. 372.

¹⁰⁸ Kasjusz Dio (XL, 60,2) tak ocenia Kuriona: „[...] miał bardzo bystry umysł, był zdolnym mówcą, bardzo łatwo przekonywał lud” (przekład: W. Małyda). Por.: Vell. Pat. II, 48; E. Meyer: *Caesars Monarchie...*, s. 258. Ciceron wysoko cenił mowę Kuriona już w 59 r.: Cic. *Ad Att.* II, 18, 1; K. Kumaniecki: *Literatura...*, s. 178–179. Zob. też: L. Ross Taylor: *Party Politics...*, s. 159.

nie potrafił bronić swoich poglądów mimo silnej presji przeciwników. Ich liczba, dostojęstwa czy pozycja nie robiły na nim wrażenia. O moralną stronę swych poczynań się nie troszczył, lecz wszelkimi dostępnymi środkami usiłował osiągnąć wytknięty cel. Ułatwiał to sobie zuchwałością swoich posunięć¹⁰⁹. Dzięki temu wychodził obronną ręką z licznych opresji, w które popadał. W połączeniu z wybitną inteligencją, sprytem i zęczością dawało mu to w rozgrywce z optymatami i Pompejuszem cenne atuty.

Przydatność Kuriona poważnie zwiększały trybuńskie uprawnienia, umożliwiając mu w razie potrzeby skuteczne neutralizowanie decyzji senatu. Jego mocodawca to właśnie chciał osiągnąć, gdyż — jak podkreśla Kasjusz Dion — „pragnął [...] ułożyć w jakiś sposób sprawę w kraju, by nie wydawało się, że we wszystkim stosuje przemoc, ale uzyskuje swoje cele drogą namowy”¹¹⁰. Dla Gajusza Marcellusa Kurion stał się więc równorzędnym przeciwnikiem. Ponieważ nie musiał przekroczyć przysługujących mu kompetencji ani postanowień senatu odnoszących się do kwestii galijskiej, był bardzo trudny do unieszkodliwienia¹¹¹.

Mimo młodego wieku uważano go za zdolnego i doświadczonego polityka. Już w 59 r. związał się z Pompejuszem i Krassusem. Wtedy również rozpoczął wystąpienia przeciwko Cezarowi¹¹². W 54 r. piastował kwesturę w prowincji Azji. W 51 r. starał się o urząd edyla. Po skazaniu desygnowanego trybuna ludowego Serwiusza, dzięki Pompejuszowi został wybrany na opróżnione miejsce do kolegium trybunów ludowych na 50 r.¹¹³ W tym czasie był powszechnie znany ze zdecydowanego wrogiego stosunku do Cezara. Swój nowy urząd — jak powszechnie mniemano — zamierzał wykorzystać do wsparcia swego protektora i przeszkodzenia zdobywcy Galii w osiągnięciu drugiego konsulatu¹¹⁴.

¹⁰⁹ Cic. *Ad fam.* VIII, 4, 2; Vell. Pat. II, 48; Cass. Dio. XL, 60, 2—3. Por.: App. B. C. II, 27—31; T. Rice Holmes: *The Roman Republic...*, s. 245; E. S. Gruen: *The Last Generation...*, s. 471—472; L. de Libero: *Obstruktion...*, s. 26.

¹¹⁰ Cass. Dio. XL, 60, 2 (przekład: W. Madyda).

¹¹¹ Kurion nie dał przeciwnikom pretekstu do ataku: App. B. C. II, 27, 103—105. Zdaniem J. Dickinsona (*Death...*, s. 176) Kurion skorzystał z prawa postawienia weta. Zob. M. Bonnefond-Coudry: *Le Sénat de la République romaine de la guerre d'Hannibal à Auguste*. Rome 1989, s. 552, 564.

¹¹² Cezara atakował na zgromadzeniach ludowych (Cic. *Ad Att.* II, 18, 1), uczestniczył też w aferze Wettiusza (Cic. *Ad Att.* II, 24, 2). O tym: W. K. Lacey: *The Tribune...*, s. 319; R. J. Rowland: *Crassus, Clodius and Curio in the Year 59 B. C.* „Historia” 1966, Bd. 15, s. 217—233. Według K. Christa (*Krise...*, s. 353) pod koniec lat pięćdziesiątych Kurion to „eine der geschicktesten und wendigsten römischen Politiker”.

¹¹³ Cic. *Ad fam.* VIII, 4, 2; 5, 3. O tym: R. Durand: *L'élection...*, s. 557—574; F. Münzer: *C. Scribonius Curio*, 11. In: RE. Zweite Reihe Hlb. 3. Stuttgart 1921, szp. 868; W. K. Lacey: *The Tribune...*, s. 320; M. Bonnefond-Coudry: *Le Sénat...*, s. 249.

¹¹⁴ Cic. *Ad fam.* VIII, 4, 2; 8, 5; 8, 10; E. Meyer: *Caesars Monarchie...*, s. 259. Wrogość Kuriona do Cezara podkreśla F. Münzer: *C. Scribonius...*, szp. 869. Por.: P. J. J. Vanderbroeck: *Popular Leadership...*, s. 207.

Po objęciu stanowiska trybuna ludowego, szczególnie zaś od 1 marca 50 r., Kurion jako jeden z najaktywniejszych polityków w Rzymie udaremnił nieoczekiwane Pompejuszowi i optymatom realizację ich planów¹¹⁵. Po zakończeniu kadencji, z ramienia Cezara dalej zajmował się jego sprawami w mieście, biorąc udział w rokowaniach z senatem na przełomie lat 50/49. Po wybuchu wojny domowej walczył po stronie swego mocodawcy jako jeden z jego dowódców. Kierował wtedy operacjami wojennymi przeciwko pompejańczykom w Afryce, gdzie w 49 r. zginął¹¹⁶.

By zwiększyć szanse zachowania posiadanej w Rzymie pozycji i przeformować swoje zamiary, Cezar pozyskał także innych senatorów¹¹⁷. Osłabiło to wpływy Pompejusza, gdyż przedtem należeli oni do grona jego zwolenników, a także zapewniło Kurionowi i Paulusowi konieczne wsparcie. Namiestnik Galii nie gardził poparciem nawet zwykłych obywateli czy niewolników, jeżeli cieszyli się zaufaniem swoich panów lub mieli na nich jakikolwiek wpływ. Starał się, by jak najwięcej ludzi oddziaływało na polityków mających decydować o jego sprawie. Liczył, że senatorowie niepodatni na pokusy pieniężne ulegną namowom lub perswazji zaufanych czy bliskich osób¹¹⁸.

W rezultacie ówczesni Rzymianie odnieśli zapewne wrażenie, że wielu broni Cezara z własnej inicjatywy. Postronnych obserwatorów musiało to skłaniać do wniosku, iż nie wszyscy są do niego nieprzychylnie nastawieni, a jego polityka wcale nie koliduje, jak to starali się eksponować jego przeciwnicy, z racją stanu Republiki. Zabiegi Cezara, mające zapewnić Kurionowi i Paulusowi odpowiednie wsparcie na forum senatu, musiały więc być bardzo intensywne¹¹⁹.

Owe starania uzupełnił sam Kurion. Dość długo przed planowaną debatą rozpoczął działania celem ukrycia zmiany swojej orientacji politycznej. Osiągnął to kontrowersyjnymi wystąpieniami, zgłaszając wiele inicjatyw nie do przyjęcia dla Pompejusza i popierających go optymatów.

¹¹⁵ Cic. *Ad Att.* VI, 2, 6. Por.: *Ad fam.* VIII, 11, 3; 13, 2. Podkreślają to autorzy CAH, vol. 9, s. 631–632. Zob.: P. J. J. Vanderbroeck: *Popular Leadership...*, s. 45.

¹¹⁶ Kampanię afrykańską Kuriona omawia Cezar: *Bell. civ.* II, 23–44. Zob.: Vell. Pat. II, 55; Liv. *per.* CX; App. *B. C.* II, 44–45; Flor. II, 13, 34; H. Offermann: *Curio...* s. 351–368. O udziale Kuriona w rokowaniach z senatem: Caes. *Bell. civ.* I, 1, 1; Plut. *Caes.* 30, 1–3; App. *B. C.* II, 32, 125–129; K. Raaflaub: *Zum politischen Wirken...*, s. 306–321; idem: *Caesar...*, s. 247–300.

¹¹⁷ Cass. Dio. XL, 60, 3–4. Por.: W. Drumann, P. Groebe: *Geschichte...*, Bd. 3, s. 345; M. Gelzer: *Cäsar...*, s. 135.

¹¹⁸ Cass. Dio. XL, 60, 3–4; T. Rice Holmes: *The Roman Republic...*, s. 245.

¹¹⁹ Zob.: Cic. *Ad fam.* VIII, 4, 2; Val. Max. IX, 1, 6; Vell. Pat. II, 48; Suet. *Iul.* 29, 1; Plut. *Caes.* 29, 1–3; *Pomp.* 58, 1; App. *B. C.* II, 26, 101; Cass. Dio. XL, 60, 1–4. O stosunkach między Cezarem a senatem: Hirt. *Bell. Gall.* VIII, 52, 3.

Ich odrzucenie posłużyło mu za pretekst do blokowania wysiłków zmierzających do wyznaczenia Cezarowi następcy¹²⁰. Kamuflaż udał się w zupełności. W Rzymie dość długo uważano, że postawa trybuna w dniu 1 marca była między innymi wynikiem negatywnego stosunku senatu do jego wcześniejszych postulatów¹²¹.

Klęskę Pompejusza i sukces Cezara należy w dużej mierze uznać za efekt działań Kuriona. Bez wątpienia jednak u podstaw jednego i drugiego leżały przedstawione posunięcia zdobywcy Galii. Ich rezultaty mogą się wydawać skromne, jednakże uzyskanie korzystniejszych, konkretnych rozstrzygnięć nie było wtedy jeszcze możliwe. Nie stanowiło to zresztą nieodzownego warunku powodzenia misji Kuriona¹²². Debata i tak pociągnęła poważne, dalekosiężne następstwa, które w decydujący sposób wpłynęły na dalszą rywalizację Pompejusza z Cezarem i na sytuację wewnętrzną Republiki¹²³.

Wiadomo, że Pompejusz z przyjaciółmi uniemożliwił senatowi zajęcie jednoznacznego stanowiska wobec inicjatywy Kuriona, nie dopuszczając do głosowania¹²⁴. Drastyczność owego manewru wskazuje, iż uznali go za jedyny sposób zapobieżenia niepożądanemu rozwojowi wydarzeń. Dowodzi to, że 1 marca 50 r. Pompejusz już nie cieszył się takimi względami senatu jak kilka miesięcy temu¹²⁵. Wiemy również, że wraz z Pompejuszem do odbycia tej debaty zmierzali popierający go optymaci, pewni sukcesu¹²⁶. Jak zatem wnioskujemy — od końca września 51 r. do 1 marca 50 r. wśród senatorów musiała nastąpić zasadnicza reorientacja co do sposobu rozwiązywania kwestii galijskiej. Towarzyszyła jej zapewne tak wielka zmiana układu sił na niekorzyść Pompejusza, że zepchnęła go do defensywy¹²⁷.

¹²⁰ Cic. *Ad fam.* VIII, 6, 3; 6, 5; 11,3; Vell. Pat. II, 48; App. *B. C.* II, 27, 102; Cass. Dio. XL, 61, 1—62, 3. Owe inicjatywy Kuriona zestawia G. Niccolini: *I fasti...*, s. 323. Por.: Ch. Daremberg, E. Saglio: *Dictionnaire...*, szp. 1163; P. Stein: *Die Senatsitzungen...*, s. 59; G. Rotondi: *Leges...*, s. 412—414. Por.: M. Bonnefond-Coudry: *Le Sénat...*, s. 249.

¹²¹ Zwieść dał się nawet Celiusz: Cic. *Ad fam.* VIII, 6, 5. Obawy co do stałości politycznej Kuriona mieli niektórzy optymaci: K. Kumanięcki: *Cyceron...*, s. 371—372. Zob.: E. Meyer: *Caesars Monarchie...*, s. 258—259. Por. przyp. 107.

¹²² Kurion wypełnił swoje zadanie, gdyż 1 marca uniemożliwił wyznaczenie Cezarowi następcy, do czego dążył Pompejusz: Cic. *Ad fam.* VIII, 8, 4; 8, 9.

¹²³ Bardzo trafnie ujął je Celiusz: Cic. *Ad fam.* VIII, 14, 2.

¹²⁴ Hirt. *Bell. Gall.* VIII, 52, 5; App. *B. C.* II, 27, 106.

¹²⁵ Cic. *Ad fam.* VIII, 8, 4; 8, 9; 9, 5. 1 marca 50 r., pierwszy raz od rozpoczęcia przez Pompejusza współdziałania z optymatami (52 r.), bardzo wielu senatorów zdecydowało się zaakceptować godzący w niego wniosek. Odtąd rozdzźwięk między Pompejuszem a senatem ciągle narastał.

¹²⁶ Cic. *Ad fam.* VIII, 9, 5; 8, 4; 8, 9; App. *B. C.* II, 26, 99; Cass. Dio. XL, 59, 3.

¹²⁷ Zob.: Cass. Dio. XL, 60, 1—4; 62, 2—3; a także: Vell. Pat. II, 48; Suet. *Iul.* 29, 1; Plut. *Caes.* 29, 2—3; *Pomp.* 58, 1; App. *B. C.* II, 26, 101.

Pięć miesięcy wcześniej na forum senatu najsilniejszą pozycję zajmowali stronnicy Pompejusza. Popierała go większość senatorów, przede wszystkim najbardziej wpływowi optymaci. Senat był wtedy całkowicie podatny na jego sugestie. Przeciwno sobie Pompejusz miał nielicznych zwolenników Cezara¹²⁸.

Na początku marca 50 r. sytuacja wyglądała inaczej. Oprócz Lucjusza Emiliusza Paulusa i Gajusza Skryboniusza Kuriona, opuścili również Pompejusza inni senatorowie. Nie znamy jednak ich imion ani liczby. Przebieg debaty oraz niepowodzenia Pompejusza sugerują ich sporą liczebność. Choć znaczenie owych bezimiennych polityków było mniejsze, strata ich głosów okazała się dotkliwa¹²⁹.

Eksponując omawiane przetasowania, należy podkreślić, iż przed tą debatą kluczowe znaczenie dla Pompejusza mieli trzej senatorowie: konsulowie Lucjusz Emiliusz Paulus i Gajusz Klaudiusz Marcellus oraz trybun ludowy Gajusz Skryboniusz Kurion. 1 marca pozostał mu tylko Gajusz Klaudiusz Marcellus, nie będący w stanie zrealizować planów swojego protektora.

Pompejusza popierali jednak jeszcze inni wybitni optymaci: ówczesny cenzor Appiusz Klaudiusz, Lucjusz Domicjusz Ahenobarbus — konsul z 54 r., Kwintus Cecyliusz Metellus Pius Scypion — partner Pompejusza na urzędzie konsula w 52 r. a zarazem jego teść, a także Marek Klaudiusz Marcellus — konsul z 51 r.¹³⁰ Współpracowali z nim również mniej znani politycy, np.: L. Williusz Annalis, G. Septymiusz, G. Lucyliusz Hirrus, M. Eppiusz czy L. Atejusz Kapiton¹³¹. Ponieważ nie piastowali wysokich stanowisk, ani nie mieli dużych wpływów, ich poparcie było mniej istotne. Jaką rolę odegrali podczas debaty nad kwestią galijską, trudno powiedzieć.

Oslabienia pompejańczyków w senacie nie należy jednak przeceniać. Pompejusz mógł jeszcze wiele, a wpływy wśród senatorów miał nadal duże¹³².

¹²⁸ Cic. *Ad fam.* VIII, 9, 5; 8, 4—8; Suet. *Iul.* 29, 1; Cass. Dio. XL, 59, 1. O układzie sił w senacie w 51 r.: N. Rogosz: *Senat...*, s. 216—223.

¹²⁹ Cic. *Ad fam.* VIII, 11, 3; 13, 2; Plut. *Caes.* 29, 2—3; *Pomp.* 58, 1; App. *B. C.* II, 28—29, 113; Cass. Dio. XL, 60, 4; 63—64.

¹³⁰ Żaden z dziejopisów nie wymienia ich imiennie. Z Pompejuszem współdziałali już w 51 r. (Cic. *Ad fam.* VIII, 9, 5; VIII, 8, 4—5). Wtedy ostatecznie poparli go także optymaci z Lentulusem na czele, współpracujący z M. Klaudiuszem Marcellusem (Plut. *Caes.* 29, 1). Przeciwno Cezarowi występowali też w pierwszych dniach stycznia 49 r. (Caes. *Bell. civ.* I, 1, 1—6). Ponieważ źródła nie informują, by tymczasem zmienili orientację, więc 1 marca musieli należeć do grona współpracowników Pompejusza. Zwłaszcza cenzor Appiusz Klaudiusz, który nieco później aktywnie zwalczał Kuriona (Cass. Dio. XL, 63—64; por.: Cic. *Ad fam.* VIII, 13, 2).

¹³¹ Celiusz wymienia ich jako stronników Pompejusza, relacjonując Cyceronowi rezultaty obrad senatu w końcu września 51 r. (Cic. *Ad fam.* VIII, 8, 5). Ich ówczesne zaangażowanie, mimo braku danych o ich orientacji w pierwszych miesiącach 50 r., pozwala sądzić, że jej nie zmienili.

¹³² Świadczy o tym zaatakowanie Kuriona niedługo po 1 marca: Cic. *Ad fam.* VIII, 13, 2; Cass. Dio. XL, 63, 1—64, 1. Zob.: M. Bonnefond-Coudry: *Le Sénat...*, s. 42; L. Thomen: *Das Volkstribunat...*, s. 34, przyp. 90.

Znacznie większe zmiany w tym samym okresie zaszły w grupie senatorów popierających Cezara. W poprzednim roku jego stronnicy, choć nieliczni, dość długo neutralizowali przeciwników. Szczególnie ówczesny konsul Serwiusz Sulpicjusz Rufus, trybunowie ludowi: G. Celiusz, L. Wini-cjusz, P. Korneliusz i G. Wibiusz Pansa oraz współdziałający z nimi L. Korneliusz Balbus¹³³. Ich możliwości zostały jednak poważnie ograniczone, gdy przeciwko namiestnikowi Galii wystąpił Pompejusz. W wyniku jego nacisków obrona interesów Cezara okazała się nieskuteczna — gdy senat podejmował sygnalizowane już antycezariańskie postanowienia, jedynym efektem ich poczynąń było *veto* trybunów¹³⁴.

Po już omówionej „werbunkowej” działalności Cezara do broniących go dotychczas senatorów dołączyli nowi. Częściowo byli to optymaci pozyskani z grona współtowarzyszy Pompejusza. Najcenniejszym nabytkiem okazali się konsul Paulus i trybun ludowy Kurion, którzy, zwłaszcza ten ostatni, wzięli na siebie ciężar obrony namiestnika Galii¹³⁵. Wiążąc ich ze sobą, zyskał on atuty, których Pompejusz nie mógł zniwelować. Pewne poszlaki wskazują, że 1 marca korzystne dla Cezara stanowisko zajęli także ci, których swoją inicjatywą pozyskał Kurion. Poważną ich część stanowili senatorowie nie zdeklarowani dotychczas po żadnej stronie. Zmianę ich stanowiska prawdopodobnie spowodowała atrakcyjna inicjatywa owego trybuna¹³⁶. Mimo znacznie większej liczebności zwolennicy Cezara nie potrafili uzyskać większości. Jednak wpływ Cezara na politykę senatu znacznie wzrósł, ale nie do tego stopnia, by na jego forum mógł otwarcie rywalizować z Pompejuszem¹³⁷.

¹³³ Przeciwstawiali się oni M. Klaudiuszowi Marcellusowi, zamierzającemu wyrugować Cezara z Galii przed upływem kadencji, a później Pompejuszowi: Cic. *Ad fam.* VIII, 4, 4; 5, 2; 9, 2; 8, 5—8; Hirt. *Bell. Gall.* VIII, 53, 1; Liv. *per.* CVIII; Suet. *Iul.* 28, 2—3; Plut. *Caes.* 29, 1—2; App. *B. C.* II, 25, 97—26, 99; Cass. Dio. XL, 59, 1. O tym: G. Niccolini: *I fasti...*, s. 321—322; K. Raaflaub: *Zum politischen Wirken...*, s. 295—296; N. Rogosz: *Senat...*, s. 220—222.

¹³⁴ Cic. *Ad fam.* VIII, 8, 4—9; por.: VIII, 9, 5; C. G. Stone: *March I...*, s. 198; G. Niccolini: *I fasti...*, s. 322; T. R. S. Broughton: *The Magistrates...*, s. 241; K. Raaflaub: *Zum politischen Wirken...*, s. 297; N. Rogosz: *Senat...*, s. 213.

¹³⁵ Cic. *Ad Att.* VI, 3, 4; Suet. *Iul.* 29, 1; App. *B. C.* II, 26, 101. Oprócz zwolenników Pompejusza Cezar pozyskał także innych polityków: Plut. *Caes.* 29, 2—3; *Pomp.* 58, 1; Cass. Dio. XL, 60—61, 1.

¹³⁶ Hirt. *Bell. Gall.* VIII, 52, 4—5; App. *B. C.* II, 27, 103—105. Cezar, a zwłaszcza Pompejusz, swoje zamysły na forum senatu realizowali przy pomocy wybranych, oddanych im senatorów o bardzo silnych wpływach, dzięki którym mogli oddziaływać na innych. Rezultaty badań orientacji politycznych rzymskich polityków w okresie drugiej wojny domowej (D. R. Shackleton-Bailey: *The Roman Nobility...*; H. Bruhns: *Caesar...*) wskazują, że na przełomie lat 50/49 poplecznicy Cezara i Pompejusza łącznie byli w senacie w mniejszości. Można więc przyjąć, że 1 marca 50 r. Kurion nie podważyłby pozycji Pompejusza, gdyby poparli go tylko zwolennicy Cezara. Musieli to uczynić także senatorowie „politycznie niezależni”.

¹³⁷ Taki stan rzeczy utrzymał się do końca 50 r.: App. *B. C.* II, 29, 112—113.

W zmianach, które zaszły w układzie sił na forum senatu, orientowało się niewiele¹³⁸. Większość polityków dość długo uważała, iż 1 marca senatorowie, ze względu na popierany sposób rozwiązywania konfliktu między Pompejuszem a Cezarem, podzielili się na: stronników trzykrotnego konsula, cezarian i zwolenników projektu Kuriona¹³⁹. Dla wielu było też oczywiste, że największe wpływy, choć je osłabiono, nadal posiadał w senacie popierany przez optymatów Pompejusz. Zapewne sądzono również, iż cezarianie są niezbyt liczni i niezdolni do ofensywnego działania. Wiedzano o poróżnieniu się Kuriona z Pompejuszem, ale nie wyciągnięto z tego faktu żadnych wniosków, podobnie jak z polityki tego trybuna realizowanej w pierwszym okresie jego trybunatu. W rezultacie nikt jego wystąpienia w senacie nie kojarzył z obroną zdobywcy Galii, a tym bardziej nie zaliczał Kuriona do grona jego stronników¹⁴⁰.

Błędna ocena układu sił w senacie przez rzymskich polityków zwiększyła szanse Cezara i Kuriona na pokrzyżowanie planów Pompejusza i optymatów. Dlatego ich rachuby na polityczną eliminację Cezara nie mogły się spełnić. Przeciwnie, sami znaleźli się w trudnej sytuacji. Z powodu nieznamośności wszystkich realiów podczas rozpatrywania kwestii galijskiej, Kuriona wspierali także, wspólnie ze zdeklarowanymi i kupionymi cezarianami, i ci senatorowie, którzy czynili to w dobrej wierze, mając na względzie dobro państwa¹⁴¹.

Układ sił i nastroje w senacie — jak z tego wynika — nie były dla Cezara korzystne, nawet po pozyskaniu przez niego nowych zwolenników. By zniwelować przewagę Pompejusza, Cezar, a szczególnie Kurion, musieli maskować swe posunięcia. Było to konieczne, gdyż senat naciskany przez optymatów i Pompejusza skłaniał się do poparcia tego ostatniego¹⁴². Wystąpienie Kuriona należy więc traktować jako przedłużenie tajnych manipulacji zdobywcy Galii.

Stosunek Kuriona do postulatu Gajusza Marcellusa, a zwłaszcza eksponowanie zagrożenia, jakie Pompejusz miał stwarzać Rzeczypospolitej, dowodzi, iż Cezar postanowił rozbić sojusz swego przeciwnika z senatem¹⁴³. Za-

¹³⁸ Prawdopodobnie tylko najbliżsi współpracownicy Cezara. Inni politycy, jak np. Celusz, Ciceron czy Attyk, nic na ten temat nie wiedzieli: Cic. *Ad fam.* VIII, 8, 10; 10, 3; 6, 3; 6, 5; *Ad Att.* V, 20, 8; 21, 3; VI, 1, 11.

¹³⁹ W mniemaniu postronnych Kurion i popierający go senatorowie stworzyli w senacie nowe, niezależne od Cezara i Pompejusza ugrupowanie: App. *B. C. II*, 27, 104; 106. Por.: Cic. *Ad Att.* VI, 2, 6; Vell. *Pat. II*, 48; Plut. *Pomp.* 58, 3; Cass. Dio. XL, 61—62.

¹⁴⁰ App. *B. C. II*, 27, 104; por.: Cic. *Ad fam.* VIII, 10, 3. Takie mniemanie Kurion starał się pogłębić: Cic. *Ad fam.* VIII, 6, 3; Vell. *Pat. II*, 48; App. *B. C. II*, 27, 102; Cass. Dio. XL, 61—62, 1.

¹⁴¹ Cezarianie jawnie z Kurionem nie współpracowali: App. *B. C. II*, 27, 103—105.

¹⁴² Cic. *Ad fam.* VIII, 11, 3; App. *B. C. II*, 29, 112.

¹⁴³ Zob.: App. *B. C. II*, 27, 104—105. W następnych wystąpieniach Kurion otwarcie oskarżał Pompejusza o dążenie do dyktando: App. *B. C. II*, 28, 110—111. Uderzało to w jego sojusz z senatem: L. Piotrowicz: *Dzieje...*, s. 446.

pewne orientował się doskonale, że wielu polityków traktuje współpracę z Pompejuszem jako zło konieczne, akceptując ją, ponieważ popierający go optymaci przedstawiali ten związek jako gwarancję obrony senatu przez potężniejszego partnera. Dlatego z chwilą ukazania senatorom szansy pozbycia się obydwu potentatów Cezar mógł być pewien poparcia tej idei przez wielu, a może nawet większość z nich, gdyż równocześnie dawała ona także możliwość zlikwidowania zagrożenia, które — według przeciwników — sam stwarzał Republice. W tym świetle dalsza współpraca senatu z Pompejuszem nie miała racji bytu¹⁴⁴.

Rezultaty przedstawionej debaty świadczą więc przede wszystkim o dążeniu senatorów do zapewnienia senatowi niezależności i należnego mu miejsca w państwie. Było to prawdopodobnie pokłosie działalności Marka Klaudiusza Marcellusa, zamierzającego w 51 r. kwestię galijską rozwiązać także zgodnie z interesem senatu¹⁴⁵. Z pewnością w 50 r. senatorów mających w tej sprawie inne zdanie niż Pompejusz było już znacznie więcej, zwłaszcza że opozycja wobec niego zyskała 1 marca nowy impuls i możliwości działania, a także znacznie się rozrosła i okrzepła¹⁴⁶, gromadząc zapewne wszystkich niezadowolonych z forsowanej przez niego linii politycznej¹⁴⁷.

Zmieniło to zasadniczo sytuację wewnętrzną Republiki. Odtąd nie zajmowano się tylko wyznaczeniem następcy Cezarowi, lecz uwagę skupiano coraz bardziej na nowej tendencji — usunięciu z prowincji i Cezara, i Pompejusza¹⁴⁸. W rezultacie również ich konflikt wkroczył w nową fazę.

Ponieważ dążenie senatorów do uzyskania niezależności oznaczało zerwanie sojuszu, Pompejusz musiał zrezygnować z dyktowania im formy i zakresu współpracy oraz z nadziei na wykorzystanie ich przeciwko Cezarowi. Przeciwnie, był zmuszony na nowo zabiegać o poparcie swojej po-

¹⁴⁴ O motywach współpracy Pompejusza z senatem: App. B. C. II, 29, 112. Zdaniem L. Piotrowicza (*Dzieje...*, s. 445—446) optymaci wobec Cezara i Pompejusza prowadzili własną grę. O gotowości poparcia przez senat idei Kuriona świadczy jej popularność: App. B. C. II, 27, 106; por. 104—105.

¹⁴⁵ N. Rogosz: *Senat...*, s. 201—233.

¹⁴⁶ W stosunku do 51 r. grono senatorów popierających inny niż Pompejusz sposób rozwiązania kwestii galijskiej powiększyło się o przekupionych przez Cezara (Cic. *Ad Att.* VI, 3, 4; Vell. Pat. II, 48; Val. Max. IX, 1, 6; Plut. *Caes.* 29, 2—3; *Pomp.* 58, 1; App. B. C. II, 26, 101; Cass. Dio. XL, 60—61) i tych, którzy z własnej inicjatywy opowiedzieli się za propozycją Kuriona (App. B. C. II, 27, 104—106). Por.: R. Syme: *The Roman Revolution...*, s. 41.

¹⁴⁷ Hirt. *Bell. Gall.* VIII, 52, 4—5; App. B. C. II, 27, 103—106. Starożytni eksponując poczynania Kuriona, kreują go tym samym na przywódcę antypompejańskiej opozycji: Vell. Pat. II, 48. Zob. też: Cic. *Ad Att.* VI, 2, 6; *Ad fam.* VIII, 11, 3; 13, 2; Plut. *Pomp.* 58, 3—5; App. B. C. II, 27—30; Cass. Dio. XL, 61—66.

¹⁴⁸ Zob. relacje Celiusza o pracach senatu po 1 marca: Cic. *Ad fam.* VIII, 11, 3; 13, 2. Por.: *Ad Att.* VI, 2, 6; Plut. *Pomp.* 58, 3—5; App. B. C. II, 28, 107—30, 119; Cass. Dio. XL, 63—64; J. van Ooteghem: *Pompée...*, s. 491—493.

lityki¹⁴⁹. Sytuacja Cezara uległa natomiast znacznej poprawie. Mógł się czuć bezpieczny, ponieważ próba odebrania mu prowincji i wojska nie powiodła się¹⁵⁰. Taki stan rzeczy, wobec wpływów, jakie miał w senacie i dzięki sytuacji wytworzonej na jego forum, potrafił utrzymywać bardzo długo, zwłaszcza że należało się spodziewać w bliskiej już przyszłości większej jeszcze popularności inicjatywy Kuriona¹⁵¹. Stwarzało to obiecujące perspektywy korzystnego rozwiązania sporu z Pompejuszem oraz utrzymania namiestnictwa do czasu uzyskania drugiego konsulatu.

Słuszność owych kalkulacji potwierdzają informacje Cicerona wyraźnie wskazujące, iż po owej debacie stanowisko senatu zbyt szybko nie ulegnie zmianie¹⁵². Trwałości orientacji i postaw senatorów ujawnionych 1 marca dowodzą także późniejsze wydarzenia. Wkrótce sojusznicy Pompejusza próbowali wyeliminować Kuriona ze sceny politycznej. Nie udało się im jednak tego dokonać¹⁵³. Pompejusz starał się — jak widać — odzyskać nad senatem kontrolę, ale bez powodzenia.

¹⁴⁹ Hirt. *Bell. Gall.* VIII, 52, 5. Por.: Cic. *Ad fam.* VIII, 11, 3; 13, 2; App. *B. C.* II, 28, 107—29, 113; Cass. Dio. XL, 63—64.

¹⁵⁰ Potwierdzają to komentarze Celiusza odnoszące się do wydarzeń na forum senatu po 1 marca: Cic. *Ad fam.* VIII, 11, 3; 13, 2. Por.: App. *B. C.* II, 28—30; Cass. Dio. XL, 63—64.

¹⁵¹ Podstawę takim rachubom dawało entuzjastyczne przyjęcie wniosku Kuriona pod koniec obrad: App. *B. C.* II, 27, 105—106. Por.: Hirt. *Bell. Gall.* VIII, 52, 5.

¹⁵² Cic. *Ad Att.* VI, 2, 6; VI, 3, 1; T. Rice Holmes: *The Roman Republic...*, s. 248.

¹⁵³ Cic. *Ad fam.* VIII, 13, 2; P. Stein: *Die Senatssitzungen...*, s. 60. W. Drumann, P. Groebe: *Geschichte...*, Bd. 3, s. 349, sugerują, że początkowo G. Marcellus zamierzał dojść z Kurionem do porozumienia. Por.: M. Gelzer: *Pompeius...*, s. 202; K. Raaflaub: *Zum politischen Wirken...*, s. 300—301.

Norbert Rogosz

**The Senate debate
on the appointment of a successor to Caesar
as governor in the Gallic provinces
(1 March 50 BC)**

Summary

Discussed here is the meeting of the Senate on March 1st of the year 50 BC in the matter of appointing a successor to C. Julius Caesar as governor of the Gallic provinces. This was seen as one of the most important events in the Roman political arena of that time. This debate was viewed as one of the crucial moments in the conflict between Caesar and Pompey, opening a new chapter in their rivalry and having a deciding influence on the internal situation of the Republic.

In presenting the course of the debate an analysis is given of the points of view of the opposing sides, particularly of their most active participants. Pompey's protege, leader of the Optimates — the consul C. Claudius Marcellus, and his antagonist, people's tribune C. Scribonius Curio, associated with Caesar.

In considering their actions, an outline is given of the attitude of the Senate to the dispute between Pompey and Caesar. An account is also given of their efforts to gain the support of the Senate, behind the scenes rivalry and the divisions among the Senators resulting from this. Also presented is the power set-up then existing in the Senate, the changes that took place in this area on March 1st and the relations between the various groups of Senators and their principals. On the example of the manipulations of Caesar prior to this debate, the mechanisms ruling political life of this time are demonstrated and also their influence on the operation of the Senate.

Particular case is taken to highlight the most significant consequences of this debate: the genesis of the faction grouped around C. Scribonius Curio and opposing Pompey and its influence on the course of the Senate's work on the question under discussion. Special stress is also laid on the Senate's efforts to achieve political independence and to take its rightful place in the state, or in other words to break of their cooperation with Pompey, holding up to that time.

Norbert Rogosz

**Die Debatte des Senats
über die Bestimmung Caesar eines Nachfolgers
in den gallischen Provinzen
(1 März des Jahres 50 v. u. Z.)**

Zusammenfassung

Dieser Artikel bespricht die Senatstagung am 1 März des Jahres 50 v. u. Z., die der Bestimmung C. Julius Caesar eines Nachfolgers zum Statthalter der gallischen Provinzen gewidmet wurde. Es war eins der wichtigsten Ereignisse auf der damaligen römischen politischen Bühne. Diese Debatte wurde als ein Schlüsselmoment des Konfliktes Caesars mit Pompeius bezeichnet. Mit dieser Debatte begann ein neuer Abschnitt in ihrer Rivalität, der auf die innere Situation der Republik entscheidenden Einfluß hatte.

Um den Tagungsverlauf darzustellen, hat man die Einstellungen der befeindeten Seiten analysiert, besonders dieser Teilnehmer, die am aktivsten waren: des vom Pompeius protegierten Führers der Optimaten — des Konsuls C. Claudius Marcellus und seines Antagonisten, des Volkstribuns C. Scribonius Curio, der mit Caesar verbunden war.

An seine Handlungen anknüpfend, hat man die Einstellung des Senats dem Streit zwischen Pompeius und Caesar gegenüber gezeichnet. Es wurden auch ihre Bemühungen um die Befürwortung des Senats, die Kulissenrivalisierung und dessen Ergebnis die Einteilungen unter den Mitgliedern des Senats dargestellt. Es wurde die Machteinteilung im Senat dargestellt, die Veränderungen, die darin am 1 März eingetreten sind und die Beziehungen zwischen den einzelnen Gruppen der Mitglieder des Senats und ihren Vollmachtgebern. Am Beispiel der von Caesar geführten Manipulationen vor der besprochenen Debatte hat man die Mechanismen dargestellt, nach denen man sich in dem damaligen politischen Leben gerichtet hatte und ihr Einfluß auf das Funktionieren des Senats.

Eine besondere Bedeutung wurde auf das Exponieren der wichtigsten Ergebnisse der Tagung gelegt: das Entstehen einer Opposition, die sich um C. Scribonius Curio gesammelt hat und die gegen Pompeius und seinen Einfluß auf den Verlauf der Senatsarbeiten an der besprochenen Frage gerichtet war. Ähnlich wurde das Streben des Senats nach der politischen Selbstständigkeit und nach einem gehörigen Platz im Staat betont, also der Abbruch der bisherigen Zusammenarbeit mit Pompeius.